

Stichting Hortus Botanicus Amsterdam
Directieverslag en jaarrekening 2019

Inhoud

1	Directieverslag	2
2	Kerncijfers 2019.....	3
3	Hortus Botanicus Amsterdam	4
4	Strategie, missie en visie.....	4
5	De bezoekers	5
6	Tuin en collectie.....	6
7	Horeca & zaalverhuur	9
8	Programmering	10
9	Educatie	11
10	Marketing & communicatie	12
11	Winkel & Entree.....	14
12	Onderhoud / Meerjarenonderhoudsplan.....	14
13	Vernieuwing Drieklimatenkas	15
14	(Financiële) steun.....	15
15	Organisatie	16
16	Jaarrekening 2019.....	18
17	Balans per 31 december 2019.....	20
18	Exploitatierekening over 2019.....	22
19	Kasstroomoverzicht over 2019	23
20	Algemene toelichting bij de Jaarrekening 2019.....	24
21	Grondslagen voor waardering van activa en passiva.....	25
22	Grondslagen voor bepaling van het resultaat.....	26
23	Toelichting op de balans	27
24	Toelichting op de exploitatierekening	34
25	Overige gegevens.....	43
26	Gebeurtenissen na balansdatum.....	44
27	Controleverklaring Amsterdamsche Accountants en Belastingadviseurs	45

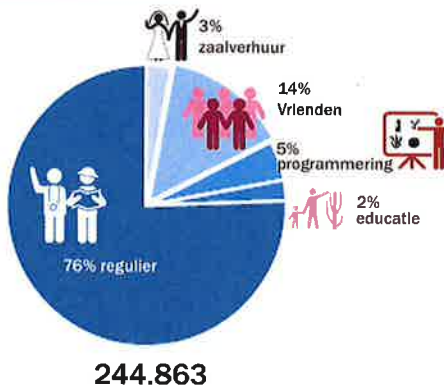
1 Directieverslag

2 Kerncijfers 2019

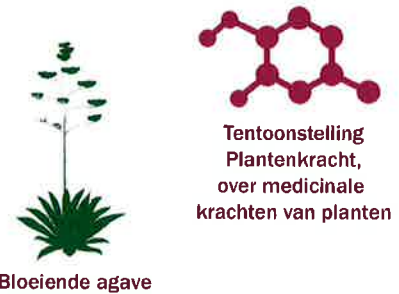
2019
in cijfers

de hortus
Hortus Botanicus Amsterdam - anno 1638

Bezoekers

Hoogtepunten

Social media aantal volgers

26.500
 19.419
 1.000
 1.966
 7.732

Start eigen podcast

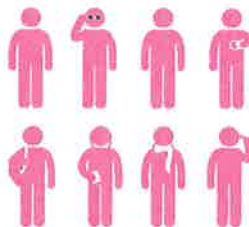

Eerste editie Klassiek in de Kas

Organisatie

51 medewerkers
(31 fte)

70 vrijwilligers

Grachtenvak inzaaien voor biodiversiteit

€ 2.542.539
eigen verdiensten

Omzet € 3.097.589
waarvan

Gemeente
€ 487.828

Vrienden
€ 236.811

Aanschaf *Nymphaea thermarum*
(kleinste waterlelie ter wereld)

Introductie scanhek en fastlane voor Vrienden en etickets.

3 Hortus Botanicus Amsterdam

De Hortus Botanicus Amsterdam is een van de oudste botanische tuinen ter wereld. De tuin werd in 1638 opgericht als Hortus Medicus en groeide in vier eeuwen uit tot een prachtige botanische tuin met een bloeiende collectie. De Hortus is iedere dag geopend van 10.00 tot 17.00 uur. Het hele jaar door worden er activiteiten en evenementen georganiseerd.

De Hortus is een zelfstandige Stichting die haar inkomsten haalt uit kaartverkoop, horeca, zaalverhuur en de winkel, en een jaarlijkse bijdrage van de gemeente Amsterdam ontvangt. Daarnaast wordt zij gesteund door een grote en trouwe Vriendenvereniging.

De Stichting Hortus Botanicus Amsterdam beheert en exploiteert het 1,2 hectare grote complex. Op het terrein bevinden zich naast 8 Rijksmonumenten nog 5 kassen die door de Hortus onderhouden en beheerd worden. Onder de Rijksmonumenten bevinden zich Amsterdams en universitair erfgoed, waaronder de Oranjerie, in 1877 gebouwd als collegezaal, de kantoren van het voormalig Hugo de Vrieslaboratorium en de unieke Palmenkas uit 1911. De Stichting is niet gericht op het behalen van winst, maar om de komende jaren het nodige onderhoud aan alle gebouwen te kunnen opbrengen, is extra financiering nodig. Naast regulier onderhoud aan alle gebouwen zal de vernieuwing van de Drieklimatenkas tot 2023 flinke financiële consequenties met zich meebrengen.

Op de Overtuin (gelegen in het Hortusplantsoen) bevindt zich het Kweekhuis, niet toegankelijk voor bezoekers maar onmisbaar voor de Hortus. Hier is onze zadenbank, kweken we onze collectie en beschermen we onze niet-winterharde planten tegen ons winterklimaat.

In de Hortus worden ca. 4.000 soorten planten gepresenteerd, van vijf continenten. Daaronder bevinden zich meer dan 50 zeer bijzondere soorten die op de Rode Lijst staan en die in de vrije natuur met uitsterven bedreigd worden.

4 Strategie, missie en visie

Diversiteit van planten is de rode draad in de geschiedenis van de Hortus Amsterdam. Vanaf de oprichting in de zeventiende eeuw wordt in de Hortus onderzoek gedaan naar soorten. De tuin werd opgericht om medicinale planten te kweken als lesmateriaal voor artsen en apothekers, en verschillende plantensoorten werden hier beschreven en geclassificeerd. Tegenwoordig worden de verschillende planten gekweekt om de rijkdom van het plantenrijk te tonen aan het publiek. De laatste decennia wordt steeds duidelijker dat de biodiversiteit onder druk staat: steeds meer soorten sterven uit. Als er één plek is waar het verhaal van biodiversiteit aan een breder publiek verteld moet worden, is het de Hortus Amsterdam.

Biodiversiteit en balans in de natuur zijn onmisbaar voor het leven op aarde. De Hortus is als botanische tuin een plek en platform, toegankelijk voor iedereen die meer wil weten over planten. Ondanks dat je middenin de stad bent, bevind je je meteen in een andere wereld zodra je door de toegangspoort van de Hortus bent. De harmonieuze omgeving zet je zintuigen open, de schoonheid van onze tuin zet aan tot bewuste waarneming. Op het moment dat die beleving plaatsvindt, bieden wij kennis: de Hortus geeft betekenis aan wat je ziet. Deze kennis laat je anders naar planten kijken. Geïnspireerd ga je de Hortus weer uit en besef je wat het belang van planten op aarde is - en ga je daar hopelijk naar handelen.

Missie

De Hortus Amsterdam wil mensen van alle leeftijden inspireren door ze de schoonheid en diversiteit van planten te laten zien en zo hun kennis over planten te vergroten. Wij dragen er aan bij dat mensen het belang van planten voor leven op aarde beseffen en daar naar gaan handelen.

Visie

De Hortus Botanicus Amsterdam is een botanische tuin waar je anders naar buiten gaat dan je naar binnen kwam. Het eeuwenoude cultureel erfgoed biedt een harmonieuze plek, waar mensen de schoonheid van planten op verschillende manieren ervaren en wij ze laten begrijpen wat ze waarnemen. Met haar rijke historie en veelzijdige collectie vormt de Hortus het ideale platform voor de dialoog over planten en de onmisbare rol die zij op aarde innemen.

Merkwaarden

Harmonie, schoonheid en inspiratie.

5 De bezoekers

De Hortus Botanicus Amsterdam heeft in 2019 238.008 betalende bezoekers ontvangen. Dit is inclusief de 9.594 bezoekers voor de Museumnacht 2019 en de bezoekers voor Hortus by Night (januari 2019 en december 2019). Dit is exclusief alle bezoekers die de Hortus bezoeken in het kader van vergaderingen, (huwelijks)feesten en partijen, dat waren er 6.855 het afgelopen jaar. Dat brengt het totaal van 2019 op 244.863 bezoekers. Dit is een nieuw record sinds wij onze bezoekersaantallen bijhouden en publiceren.

Bezoekerscijfers specifieke doelgroepen	2018	2019
Studenten	€ 5,50 31.094	33.361
Senior 65+	€ 5,50 10.902	10.407
Kind t/m 14 jr	€ 5,50 4.557	4.801

Het hoogseizoen van de Hortus ligt niet meer alleen in de zomermaanden. De bezoekverdeling vertoont een regelmatige golfbeweging, met steeds minder onderlinge verschillen per maand. Met behulp van programmering probeert de Hortus bezoekersspreiding te stimuleren. Wellicht heeft het klimaat ook invloed op de veranderende aantallen (zachtere winters, hetere zomers).

Er zijn dit jaar 34.647 bezoeken door Vrienden geweest. Vrienden kunnen met hun Vriendenpas de tuin het hele jaar door bezoeken. Samen met het Vriendenbestuur is er actief geworven voor nieuwe Vrienden. In 2019 zijn er ruim 900 nieuwe lidmaatschappen verkocht.

Als je bij mij een toegangskaartje koopt, gaat niet alleen het poortje, maar ook een hele nieuwe wereld voor je open.

Karlijn Niesten,
Portier

**de
Hortus,
van
Karlijn**

De Hortus van Karlijn. Van jou.
Van ons. Van morgen.
dehortus.nl/vanmorgen

6 Tuin en collectie

In de Hortus worden ca 4.000 soorten planten gekweekt en beschreven ten behoeve van educatie, wetenschap, tentoonstelling en natuurbehoud. De botanische tuin is in 1638 opgericht als Hortus Medicus voor artsen, chirurgijns en apothekers. Anno 2019 wordt de collectie veel breder ingezet, maar fungeert de tuin nog steeds als een groene leeromgeving en kenniscentrum.

De informatie over de planten wordt beheerd met de software IrisBG, een wereldwijd gebruikt programma voor het documenteren van een levende plantencollectie. De gegevens worden beheerd ten behoeve van publieksinformatie en -educatie, voor plantverzorging, collectieplanning, natuurbehoud, wetenschap en wetgeving. De 4^e Europese IrisBG user conference is mede door de Hortus georganiseerd en vond plaats op 29 en 30 April in Gothenburg Botanical Garden. Daar heeft Martin Smit i.s.m. zijn collega Pete Atkinson uit Cambridge BG een workshop gegeven in het gebruik van de mobiele applicatie.

Collecties

- Nieuw in de collectie zijn o.a.: *Nymphaea thermarum* (de kleinste waterlelie ter wereld, uitgestorven in het wild in Oost-Afrika), *Euryale ferox* (de Oost-Aziatische evenknie van de victoria), *Erica verticillata* (een in het wild uitgestorven heidesoort afkomstige van de inmiddels volledig verstedelijkte Kaapse vlakte), *Amborella trichopoda*, *Amorphophallus titanum* en *Drosera regia*.
- Op de Overtuin is de opkweek van Kaapse planten goed op gang gekomen en hebben zo'n 700 nieuwe plantjes het levenslicht gezien in afwachting van de vernieuwing van de Drieklimatenkas.
- Deze zomer heeft wederom een agave (*A. americana*) gebloeid, ditmaal buiten in een kuip, waardoor de bloem goed te bewonderen was voor bezoekers.
- De licuripalm (*Syagrus coronata*) in de Indische vleugel was lange tijd in slechte conditie. De verzorging van de licuri is in de zomer van 2018 aangepast. De plant heeft hier goed op gereageerd en dat heeft ertoe geleid dat de conditie en aanblik van de palm na de voorjaarsgroei van dit jaar aanzienlijk is verbeterd.
- Het mammoetblad (*Gunnera tinctoria*) bij de grote vijver blijkt, na beoordeling door een specialist, een andere soort: *Gunnera manicata*. *G. manicata* is, in tegenstelling tot *G. tinctoria*, geen verboden invasief in de EU.
- De Thunbergcollectie is van achter het terras verplaatst naar de geveltuin tussen het Hugo de Vriesgebouw en het IUCN-gebouw. De vrijgekomen ruimte is in samenwerking met de kok van de Oranjerie ingericht als keukentuin.
- Op 8 april is de strook achter de Drieklimatenkas ingezaaid met inheemse bloemen, door NL Bloeit! samen met groep 5 van basisschool De Achthoek. Op 18 september is dit samen met kinderen van BSO Natuurfontein uitgebreid met vaste planten. NL Bloeit! is een projectstichting die staat voor biodiversiteit en werkt met inheemse zaden, planten en bomen om die te ondersteunen. Door deze samenwerking verbindt de Hortus zich aan de doelstelling om meer met inheemse en gebiedseigen planten te werken en mensen hiermee in aanraking te brengen.
- De kuipplantencollectie is dit seizoen uitgedund van 230 naar 170 individuen en staat nu ruimer opgesteld. Dit komt de plantgezondheid, onderhoud en tentoonstelling ten goede. De afgestoten kuipplanten zijn gedoneerd aan: Nature for Life Waalwijk, Historische tuin Aalsmeer, Botanische tuin Alkmaar, Botanische tuinen Utrecht, Nationaal Bomenmuseum, Blijdorp, Botanische tuin TU Delft, Hortus Overzee Den Helder, Aeres MBO Almere en Artis.

Onderzoek

- Er is plantmateriaal van diverse (Kaapse) Amaryllidaceae gedoneerd aan het botany team van Royal Horticultural Society voor onderzoek.
- Sara van de Kerke promoveert op de bloemmorfologie en evolutionaire patronen in *Pelargonium* en heeft hiervoor met de Hortus samengewerkt.
- Twee studenten van de MicroArray Department (MAD) van het Swammerdam Institute of Life Sciences (UvA) hebben plantmateriaal uit de Overtuin onderzocht op virussen. Ze hebben een lezing gehouden over hun onderzoek op de Vriendendag van 22 maart.

Conservation

- We hebben een pilot gedaan om te kijken of we onze Index seminum kunnen integreren met het verzamelen van zaden voor soortbescherming, in samenwerking met het Levend Archief. De Index Seminum is een jaarlijks opgestelde zadenlijst voor de uitwisseling van plantmateriaal met andere tuinen. Ten behoeve van de zadenlijst worden elk jaar op een aantal plaatsen in de Nederlandse natuur zaden van wilde planten verzameld. Het Levend Archief is een consortium van onderzoekers, kwekers, terreinbeheerders, genenbanken en botanische tuinen, dat samenwerkt om de oorspronkelijke inheemse planten in Nederland te beschermen. De samenwerking houdt voor ons in dat we zaden van bedreigde plantensoorten volgens protocol verzamelen voor opslag in de zadenbank van het Levend Archief bij het Centrum voor Genetische Bronnen (CGN) in Wageningen. Deze zaden zijn vervolgens beschikbaar voor behoud, onderzoek en herintroductie.

Bedrijfsvoering

- In de reguliere grondmengsels is het gedeelte potgrond en tuinturf vervangen door turfrijke substraten op basis van bladaarde, gecomposteerde boomschors en wormenmest. De winning van turf zorgt voor de vernietiging van hoogveengebieden en er komt veel CO₂ bij vrij. Door alternatieven te gebruiken en hierover te vertellen kunnen we bijdragen aan de bewustwording bij het publiek en bij collega's.
- De Nederlandse groeilampenproducent Dutch Lighting Innovations heeft een aantal groeilampen gedoneerd die wij gaan gebruiken in de opkweekfaciliteiten.
- De automatische irrigatie in het Tropen en Subtropen gedeelte van de Drieklimatenkas is hersteld.

Informatiebeheer

- Alle teamleden hebben de IrisBG mobile app in gebruik genomen om veranderingen in de collectie te kunnen registreren en vast te leggen in de database.
- Een complete inventarisatie van de Kuipplantencollectie (ca 230 exemplaren) heeft inzicht gegeven in de waarde van deze collectie, o.a. aan de hand van herkomstgegevens, mate van bedreiging (IUCN Red List status) en representatie in botanische tuinen in binnen- en buitenland.
- Het sjabloon voor de bruine collectiebordjes in de tuin is aangepast. De datamatrix-code is vervangen door een QR-code met link naar de Garden Explorer. Daardoor kunnen bezoekers met hun smartphone direct meer informatie over elke plant opvragen op onze website.
- In de Vlinderkas en de Palmenkas zijn de collectiebordjes allemaal vernieuwd. Naast de Snippendaaltuin en de Woestijnkas zijn dit nu het derde en vierde tuindeel wat aan de nieuwe standaard voldoet.

Bomenbeheer

- In de Vlinderkas en de Palmenkas zijn de collectiebordjes allemaal vernieuwd. Naast de Snippendaaltuin en de Woestijnkas zijn dit nu het derde en vierde tuindeel wat aan de nieuwe standaard voldoet.
- De beuk in het midden van de tuin is door een boomdeskundige onderzocht en onveilig bevonden vanwege een actief plakoksel en een reëel risico op het uitbreken van de kroon. De gemeente heeft een noodkap vergund en deze vervolgens met hun deskundige bomenploeg uitgevoerd. De stam blijft staan als spechtenboom.
- De veiligheid van onze 128 bomen is gecontroleerd. Acht bomen zijn aangemerkt voor nader onderzoek, waaronder de beeldbepalende Turkse boomhazelaar, Trompetboom en Anna-Pauwlonaboom. Ook zijn er 32 risicobomen benoemd - binnen zes maanden moeten bepaalde onderhoudswerkzaamheden worden gedaan om dat risico op te heffen. Boomveiligheidscontroleur Simen Brunia zal onze bomencollectie jaarlijks controleren en bovendien een inhoudelijke bijdrage leveren aan het programma van de Hortus.

Kennis en netwerk

NVBT

De NVBT (Nederlandse vereniging voor Botanische Tuinen) is lid geworden van IUCN-NL. Reinout Havinga, Hoofd Tuin en Collectie in de Hortus en tevens bestuurslid van de NVBT, zal de NVBT vertegenwoordigen in deze.

Gemeente Amsterdam

Op 20 november heeft het gehele team deelgenomen aan de kennismakingsdag met groenprofessionals van de Gemeente Amsterdam en van Artis. Onderdeel van het programma was een rondleiding door onze medewerkers in de Hortus.

- Internationaal
  - op 1 en 2 oktober bracht de stuurgroep vernieuwing Drieklimatenkas een bezoek aan de botanische tuin in Berlijn. Veel inspiratie voor de drieklimatenkas maar ook voor het professionaliseren van de droog- schoon- en opslagomstandigheden van onze collectiezaden.
  - Op 9 Augustus is een bezoek gebracht aan de eeuwenoude ericacollectie van Bundesgärten Wien. In Wenen wordt een van de beroemdste en grootste collecties Kaapse Erica's buiten Zuid-Afrika in stand gehouden.
  - In de week van 4 februari heeft een delegatie uit Cambridge BG de Hortus een bezoek gebracht. Zij hebben enkele zeer bijzondere planten meegenomen voor onze collectie. Daarna is een aantal van ons bij hen aangesloten en doorgereisd voor een gezamenlijk werkbezoek aan Bonn BG.
- Kennis delen
  - Op 9 december kregen wij studiebezoek van de Zweedse landbouwuniversiteit in Uppsala. Zij kwamen onder andere kijken naar de manier waarop wij computersystemen in het collectiebeheer gebruiken.
  - Het Muiderslot heeft bij ons gekeken naar de mogelijkheden die IrisBG wellicht kan bieden voor de historische plantencollectie rondom het Muiderslot.
  - Een deelnemer van Perma Atlas, een permacultuurproject in de Hoge Atlas (Marokko), doet een vrijwillige stage in de Hortus om kennis en ervaring op te doen met het opkweken van planten. Zij zal deze kennis gaan toepassen in het permacultuur-project.

The Hortus is a place where I get to combine work with my passion for plants.

Peter Jansen,
Hortus garden & collection

de
Hortus,
van
Peter

De Hortus van Peter. Van jou.
Van ons. Van morgen.
dehortus.nl/vanmorgen

7 Horeca & zaalverhuur

De horeca & zaalverhuur-activiteiten zijn onder te verdelen in de dagexploitatie vanuit de Oranjerie voor bezoekers van de tuin, het bieden van een vergaderomgeving met een groene uitstraling in het hartje van Amsterdam, de verhuur ten behoeve van 'de viering' van levensmomenten en de foto's- en filmopnamen.

De omzetten in 2019 waren goed, ondanks het onvoorspelbare Nederlandse weer, met een zomer variërend van een extreme hittegolf tot flinke hoosbuien.

Begin 2019 is een nieuwe chefkok aangenomen in de Oranjerie. Zij werkt voornamelijk met natuurlijke producten die een link met de tuin of Amsterdam hebben. Er zijn iets minder gerechten met vlees en vis op de kaart te vinden, en altijd een paar vegan opties. De reacties van de gasten zijn tot op heden zeer positief.

Ook bij ons drankassortiment zijn duurzame keuzes gemaakt: geen frisdrank meer uit plastic en alle sappen zijn biologisch of zonder conserveringsmiddelen. Het plat- en bruiswater komt niet langer met een vrachtwagen in glazen flessen naar de Hortus, de geïnstalleerde eco-tap maakt dit overbodig.

Het plantenvak bij de keuken is veranderd is een vak met kruiden en eetbare planten.

Afgelopen zomer was er ijs van IJscuypje te koop in de Hortus.

Een verouderde heteluchtoven is vervangen door een professionele combi- stoomoven. Dit geeft vele extra mogelijkheden voor de ontwikkeling van de menukaart maar ook voor het aanbod bij verhuur en diners.

Er zijn nieuwe stoelen en tafelbladen aangeschaft voor de Laranjazaal.

Vanaf half mei tot begin oktober hebben er vele huwelijks- en andere feesten in de Hortus plaatsgevonden. Het hele jaar door vonden er vergaderingen plaats in de Laranjazaal en diverse evenementen in de Oranjerie.

Het jaar 2019 eindigde sfeervol met Hortus by Night. In gemoedelijke sfeer omringden gasten het vuur met warme chocomel, gluhwein en marsh mallows. Binnen was het restaurant drie weken lang uitverkocht, het viergangen menu gekookt door de eigen chef is zeer goed ontvangen.

To me the Hortus is a place where I can meet new people and be amongst friends. And also work a bit.

Ioannis
Bartender Oranjerie

de
Hortus,
van
Ioannis

De Hortus van Ioannis. Van jou.
Van ons. Van morgen.
dehortus.nl/vanmorgen

8 Programmering

De programmering bij de Hortus richt zich op extra activiteiten voor de bezoekers van de Hortus. Dit zijn zowel de educatieve activiteiten (zoals rondleidingen, tentoonstellingen en nachtcolleges) als recreatieve evenementen (zoals Klassiek in de Kas en Jazz@the Plantage). Daarnaast zijn er activiteiten die hier een combinatie van zijn zoals de Museumnacht en Hortus by Night.

Het thema van 2019 was Plantenkracht, waarmee we het verhaal vertelden van de medicinale werking van planten en dan met name de chemie daarvan. Op 12 april werd de tentoonstelling "Plantenkracht" geopend met een openingsrede van Norbert Peeters. De tentoonstelling was te zien t/m 31 augustus. Gedurende de hele periode van de tentoonstellingen bood de Hortus ook rondleidingen, workshops en lezingen rond het thema Plantenkracht aan. De lenteavonden boden programma's onder de titels zoals 'Planten en stress' en 'Planten en gif'. De zesdelige cursus Medicinale planten werd dit jaar tweemaal gegeven.

Het hele jaar door organiseert de Hortus diverse workshops, rondleidingen, lezingen en themadagen. Iedere maand is er een themarondleiding over een specifiek onderwerp uit de botanie. In 2019 werd opnieuw een reeks Nachtcolleges georganiseerd: inhoudelijke colleges door professionals uit het onderzoeksveld waaronder door Bart Kruijt (WUR) over de Amazone en klimaatsverandering, en John van Ruiten, directeur van Naktuinbouw over plantenziektes. Verder waren er biomimicryworkshops, snoeicursussen, lezingen en de zesdelige cursus 'De ontdekking van Planten'.

Op 8 september opende de Roots Natuurfototentoonstelling. In samenwerking met het Roots magazine en NIKON als sponsor initieerde de Hortus de Publieksprijs. Deze werd uitgereikt tijdens de opening. In de tuin waren 25 genomineerde foto's te zien.

Binnen de recreatieve programmering werd in 2019 voor het tweede jaar op rij samenwerking gezocht met de Conscious Club voor de yoga avonden. Dit keer met twee 'Winter recovery Sessions' in het jungledeel van de Drieklimatenkas en vier avonden yoga en meditatie in juni. Het Witte Nacht Diner op 21 juni werd ook dit jaar in de Palmenkas gehouden en was met 135 gasten al snel uitverkocht.

In juli en augustus waren er 9 jazzconcerten op het terras van de Oranjerie. Deze concerten waren onderdeel van Jazz@thePlantage, een zomers muziekfestival met concerten in de binnentuin van de Hermitage Amsterdam en in de Hortus. De programmering wordt ontwikkeld en geproduceerd door het conservatorium van Amsterdam. Na het faillissement van het Hortusfestival in 2018 ondernam de Hortus het initiatief voor een eigen reeks klassieke concerten. Onder de naam 'Klassiek in de Kas' bracht de Hortus in de zomer drie uitverkochte soloconcerten van jonge aanstormende talenten.

Op zaterdag 2 november vond de jaarlijkse Museumnacht plaats, met 9.594 bezoekers. Het thema van de avond was Biomimicry met een nachttentoonstelling, rondleidingen, workshops en een paneldiscussie.

Van 19 december 2019 t/m 5 januari 2020 vonden de Hortus by Night avonden plaats. Dit jaar werd het evenement bezocht door een kleine 8.000 bezoekers, aanzienlijk minder dan de vorige editie. De reacties van de bezoekers waren even positief. Elke avond vonden er rondleidingen plaats en er waren drie Hortus By Night lezingen. Ook dit jaar werd de verlichting in de tuin uitgevoerd door City Aura.

The Hortus is where
I See Plants Shaking
Hands.

Joost Stokhof,
Illustrator from Amsterdam

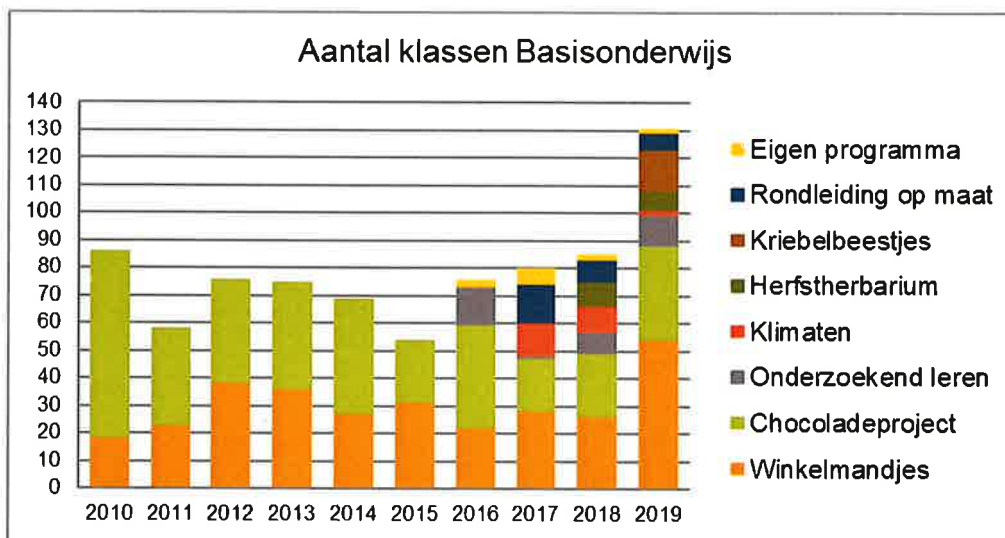
de
Hortus,
van
Joost

De Hortus van Joost. Van jou.
Van ons. Van morgen.
dehortus.nl/vanmorgen

9 Educatie

Educatie is sinds jaar en dag een kerntaak van de Hortus. Wij zetten onze collectie in om mensen van diverse leeftijden en achtergronden informatie te geven over de planten en over de sleutelpositie die planten innemen voor al het leven op aarde. Dit doen we op uiteenlopende manieren: via themaroutes, rondleidingen op verschillende niveaus, speurtochten en activiteiten voor kinderen, lesprogramma's voor primair en voortgezet onderwijs, enkele modules voor biologiestudenten van de UvA en diverse activiteiten voor volwassenen.

Voor alle lagen in het onderwijs is de Hortus toegankelijk. Wij hebben een eigen lesaanbod en bieden ruimte voor een les op maat of eigen lessen door docenten. Basisscholen die de Hortus bezoeken komen voornamelijk uit (groot) Amsterdam. Daarnaast werkt de Hortus aan breder opgezette en intensievere samenwerkingen met scholen. Zo is er al enkele jaren een samenwerking met de Alan Turingschool, en in 2019 bezochten 10 klassen van de Lukasschool de Hortus in het kader van een voedselprogramma. De basisschool Laterna Magica bezocht met al haar klassen de Hortus dit jaar in het kader van een kunstcultuurproject i.s.m. de Rode Loper.

In totaal hebben 131 klassen van het primair onderwijs de Hortus bezocht (3000 leerlingen), maar liefst 54% meer dan het jaar ervoor. In het voortgezet onderwijs volgen veel klassen een rondleiding door de gidsen van de Hortus. In totaal bezochten 31 klassen (ruim 800 leerlingen) de Hortus in 2019, iets minder dan vorig jaar. In het kader van onderwijs aan MBO, HBO en WO hebben 685 studenten een bezoek gebracht aan de Hortus.

Op educatief terrein werken we samen met verschillende Amsterdamse partijen (schooltuinen, ANMEC, Fonds NME, Fawaka Nederland). Daarnaast werkt de Hortus samen met individuele scholen in de ontwikkeling en opzet van educatieve pakketten. In 2019 is gestart met een docentenpanel. Via het panel wil de Hortus een vinger aan de pols houden bij de ontwikkelingen binnen het basisonderwijs.

I love the journey of taking care of plants.

Monai McCullough,
Plantmom

**de
Hortus,
van
Monai**

De Hortus van Monai. Van Jou.
Van ons. Van morgen.
dehortus.nl/vanmorgen

10 Marketing & communicatie

Marketing richt zich op de promotie van en communicatie rondom alle activiteiten van de Hortus. Daarnaast ontplooit de afdeling activiteiten voor de versterking en verspreiding van het merk en imago.

In het najaar van 2019 lanceerde de Hortus een publiekscampagne in samenwerking met Bureau LAVA. Onder de titel *De Hortus van ons, is de Hortus van morgen* worden de verschillende individuele en unieke verbindingen die de Hortus heeft met haar bezoekers, over het voetlicht gebracht. Hiervoor zijn video's opgenomen met bekende en minder bekende Amsterdammers over de betekenis van de Hortus voor henzelf. Via social worden portretten gedeeld van diverse bezoekers en vrienden van de Hortus. Dit alles met als doel binding te creëren en te versterken, en zo steun te ontvangen voor de nieuwe Drieklimatenkas

Iedere maand wordt er een digitaal Hortusbericht uitgestuurd met de laatste nieuwtjes uit de Hortus. Eind 2019 verscheen de achtste editie van het Hortus Magazine. Het hele jaar door werden er persberichten verstuurd. Aandacht was er voor diverse activiteiten, maar ook voor de bloei van de Agave en uiteraard de Victoria waterlelie. Daarnaast werd er het hele jaar actief gebruik gemaakt van online media zoals Facebook, Instagram en de website.

Op 31 december had de facebookpagina 19.419 volgers (tov 17.810 op 31 dec 2018). In 2019 werd Facebook meer en meer gebruikt, naast het aankondigen van evenementen, voor de verslaglegging van deze evenementen en andere gebeurtenissen in de tuin.

De instagramvolgers bestaan voor 74% uit vrouwen en de leeftijdscategorie 25-34 jaar is goed voor 44%. Het hele jaar door wordt er dagelijks, 7 dagen per week, gepost. De strategie is storytelling; een plant met een verhaal. Op de weekenddagen worden posts van volgers gedeeld onder resp #inspiredbyhortus en #sundayshare. In de laatste drie jaar liepen de volgersaantallen van instagram op van 12.000 (2017) naar 22.000 (2018) tot 26.500 in 2019.

Het nieuwste social platform waar de Hortus zich echt actief op ging begeven in 2019 was LinkedIn. Dit platform wordt vooral gebruikt om B2B activiteiten te communiceren en met name actief in te zetten op activiteiten binnen duurzaamheid en natuureducatie. Aan het eind van 2019 had de Hortus 1000 volgers op LinkedIn.

In april 2019 lanceerde de Hortus haar podcastkanaal onder de naam Podplanten. In deze eerste serie werden 16 korte afleveringen gepubliceerd waarin telkens een andere plant onder de loep werd genomen. In november werd de tweede serie podcasts gestart onder de naam Plantenwetenschappen. Hierin werden 6 onderzoekers van diverse universiteiten geïnterviewd door wetenschapsjournaliste Maartje Kouwen. Uiteindelijk zijn er in dit jaar 19 afleveringen gelanceerd die een totaal van 4324 luisteraars bereikten.

Eind december sloot een stagiair Communication and Multimedia Design na 9 maanden haar stageperiode af met een presentatie van de Hortus kinderapp, die kinderen op een interactieve en zintuigelijke wijze langs een paar mooie plantverhalen leidt. Daarnaast zijn de eerste stappen gemaakt voor de ontwikkeling van een Hortus bezoekersapp waarmee verschillende routes door de tuin gelopen kunnen worden.

De website is in 2019 246.529 keer bezocht. Verreweg de meeste bezoeken naar de site vonden plaats via mobiel, namelijk meer dan 50 %. Opvallend is het aandeel van jongeren in websitebezoeken, ruim 60 % van de bezoekers is jonger dan 34 jaar.

In online public reviews scoren we goed:

Facebook	4,5 van 5 sterren	op 797 recensies.
TripAdvisor	4 bolletjes uit 5	met 1.160 beoordelingen
Google	4,4 uit 5	op 6.337 Google recensies

In 2018 werd gewerkt aan diverse (nieuwe) samenwerkingsverbanden en nieuwe productontwikkeling. Doel van deze samenwerkingen is merkversterking van de Hortus en bekendheid vergroten, binnen de waarden en missie van de Hortus.

Willem's Wermoed

Op 4 maart lanceerde Selier Spirits haar tweede vermout, de DRY. De lancering vond plaats in het Kaslokaal. Selier Spirits liet zich in de Hortus inspireren voor de ingrediënten van de eerste Nederlandse vermouths.

Grachtenfestival

In augustus 2019 was de Palmenkas van de Hortus voor het eerst gastlocatie voor het Grachtenfestival Amsterdam.

Brandend Bos Benefiet concert

Op 5 oktober organiseerde Stichting Paradiso Amsterdam het Brandend Bos Benefiet concert (met o.a. De Jeugd van Tegenwoordig, Merol en Gotu Jim). In aanloop daarna toe waren er voor de schooljeugd in Amsterdam gratis Amazonelessen in de Hortus i.s.m docenten van de Fawaka Ondernemersschool.

Jakarta Hoteltuin

De subtropische binnentuin van het Jakarta hotel van WestCord Hotels is mede ontwikkeld door de Hortus. In 2019 ontving Jakarta Hotel diverse prijzen en nominaties binnen de architectuur-, hotel- en bouwwereld voor o.a. design, duurzaamheid en publieksvriendelijkheid.

NLbloeit!/Cruydhoeck/basisschool de Achthoek

Op 21 april is het grachtenvak in de tuin ingezaaid in een samenwerking met NLbloeit!, de Cruydhoeck en basisschool de Achthoek. Het vak is ingezaaid met wilde bloemenzaden ter bevordering van de biodiversiteit.

Daarnaast kent de Hortus al sinds langere tijd de volgende samenwerkingen:

- NVBT, de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen (NVBT). De Hortus heeft een actieve rol, onder andere in het bestuur maar ook bij kennisdeling en programma-ontwikkeling.
- Samenwerkingsverband de Plantage Amsterdam. Hierin werken culturele instellingen, buurtverenigingen en kleine ondernemers uit de Plantage samen in buurtpromotie naar bezoekers, duurzaamheid en aan de leefbaarheid van de buurt voor bewoners.
- SAM (Stichting Amsterdamse Musea). Hortusmedewerkers nemen deel aan verschillende gremia op het gebied van programmering, marketing en educatie. Sinds september 2018 is Hoofd Team Publiek van de Hortus voorzitter van het MOAM (Marketing Overleg Amsterdamse Musea).
- Unique Venues of Amsterdam. Voor de promotie van zaalverhuur is de Hortus een van de leden van dit platform.

**De Hortus was het begin
van mijn ontdekkingsreis
naar het perfecte product.**

Paul Selier
Bedenker Willem's Wermoed

**de
Hortus,
van
Paul**

De Hortus van Paul. Van jou.
Van ons. Van morgen.
dehortus.nl/vanmorgen

11 Winkel & Entree

Het team Winkel & Entree bestaat in totaal uit 26 medewerkers (peildatum eind december 2019). In de winkel werken 17 vrijwilligers. De inkoop van de boeken en de planten wordt door twee vrijwilligers gedaan. Van vrijdag tot en met zondag staat er ook een betaalde kracht (publieksmedewerker) in de winkel. In het team werken 9 publieksmedewerkers (portiers). Op 1 november startte de nieuwe winkelmanager die het portiers en vrijwilligersteam gaat leiden.

Vanwege de toenemende drukte in de tuin werd in de zomer het team uitgebreid met dutymanagers, ter ondersteuning van de crowd control en de toezicht op de tuin in de weekenden.

De verkoopcijfers van de winkel tonen een nieuw hoogtepunt dit jaar. Cadeau artikelen en boeken zijn de best verkopende producten. Bij wijze van experiment was de winkel tijdens de eerste week van Hortus by Night ook 's avonds geopend. De resultaten waren goed, en de reacties van bezoekers positief.

Ter bevordering van de snelle doorloop bij de entree werd in juli een nieuwe toegangsroute in gebruik genomen, met o.a. een scanhekje voor vrienden-passen en e-tickets.

12 Onderhoud / Meerjarenonderhoudsplan

Op het terrein van de Hortus staan 8 rijksmonumenten en 5 kassen die door ons worden onderhouden en beheerd. Onderhoud, restauratie en renovatie van dit erfgoed zijn doorlopend een aandachtspunt voor de Hortus. In 2019 is het houtwerk van de drie kleine kassen aan de buitenkant geschilderd en is de begane grond van de westzijde van het Hugo de Vriesgebouw (het kantoorgebouw van de Hortus) gerenoveerd. Bij de oostzijde van het Hugo de Vriesgebouw (waar IUCN zijn kantoren houdt) zijn gevels aan tuin- en straatkant geïnjecteerd om vochtproblemen op te lossen, en zijn de betreffende ruimtes aan de binnenkant geschilderd. In de tuin zijn mankementen aan de tuinverlichting en de elektriciteit verholpen en nieuwe spots geplaatst.

In de Oranjerie is de vloer van de Laranjazaal geschuurd en gelakt en er is geschilderd.

Bij de entree is een scanhek geplaatst en de hiertoe noodzakelijk bekabeling ingegraven. Daarnaast hebben er doorlopend reparatie en ondersteunende werkzaamheden plaatsgevonden, waaronder bijvoorbeeld het herstellen van de zeskantige bank om de bitternoot, het herstellen van de betonnen goten van het Kaslokaal en het opvullen en opnieuw bestraten van een grote verzakking in de Palmenkas.

Minimaal 1 keer per kwartaal is met C&R Projects het MJOP (Meer Jaren Onderhouds Plan) doorgenomen voor het huidige en toekomstige jaar, en zijn de benodigde werkzaamheden ingepland.

De Hortus streeft naar een zo duurzaam mogelijke bedrijfsvoering. Zo zijn sinds begin 2017 de Warmte Koude installaties van de Hermitage Amsterdam en de Hortus gekoppeld (het project "Tussen Kunst en Kas") en wordt de overtollige warmte van de Hermitage gebruikt om de kassen van de Hortus te verwarmen, en stuurt de Hortus koude terug zodat de Hermitage daarmee kan koelen. Dit leverde de Hortus een jaarlijkse besparing op het gasverbruik op van 65% in 2017 & 2018 en in 2019 zelfs ruim 80%, door optimalisatie van de bedrijfsvoering. In de afgelopen drie jaar werd in totaal ruim 400.000 m3 gas bespaard. De Hermitage heeft in deze jaren aan elektriciteit een besparing gerealiseerd van ruim 650.000 kWh. De gezamenlijk bereikte CO2-reductie bedroeg in deze drie jaar cumulatief 782 ton.

Andere lopende projecten waren de voorbereiding voor de beoogde aanleg van zonnepanelen op de kantoorpanden (samen met de natuurorganisaties die in het Hugo de Vriesgebouw kantoor houden) die gepland zijn voor 2020, gezamenlijke vuilverwerking van de organisaties die deel uit maken van het samenwerkingsverband De Plantage Amsterdam om zo te komen tot zero waste (is ingegaan per 1 februari 2020) en de komende vernieuwing van de Drieklimatenkas met als doel deze zo energiezuinig als mogelijk te maken.

De komende jaren zal er actief geworven moeten worden voor aanvullende financiering om het reguliere onderhoud en de beoogde renovatie van de Drieklimatenkas te kunnen realiseren.

13 Vernieuwing Drieklimatenkas

Onze nieuwste kas, de iconische Drieklimatenkas, is toe aan een flinke opknapbeurt. De Hortus wil de kas verduurzamen en de inrichting vernieuwen, zodat we het verhaal dat we vertellen beter kunnen laten aansluiten op de actualiteit. Wij willen van de Drieklimatenkas een duurzaam huis van de biodiversiteit maken. In de vernieuwde kas kunnen mensen het belang van biodiversiteit en de invloed van klimaat straks zien, voelen en ruiken. De kas wordt volledig duurzaam, dankzij isolerende daken en gevels, hergebruik van (regen)water en slimme, energiezuinige klimaatsystemen.

De projectorganisatie bestaat uit een stuurgroep en vier werkgroepen: bouw/techniek, inrichting/collectie, communicatie/educatie en fondsenwerving. In 2019 is een Raad van Advies samengesteld, die meedenkt en de stuurgroep adviseert. Deze bestaat uit Alexander Ribbink, Milou Halbesma en Coenraad Krijger.

In de eerste helft van 2019 is de totale begroting opgesteld (van € 4.6M) en het dekkingsplan geschreven, in samenwerking met een fondsenwerver die op zzp-basis de Hortus versterkt. De stuurgroep is tezamen met Zwarts Jansma architecten naar Burgers Bush geweest en heeft daar veel relevante informatie m.b.t. het beoogde materiaal voor het dak, ETFE, achterhaald. De eerste ontwerp schetsen voor de buitenkant en de binnenkant van de kas zijn gemaakt.

In de tweede helft van 2019 lag de focus op de fondsenwerving. Er zijn aanvragen ingediend bij de Nationale Postcode Loterij, BPD Cultuurfonds en gemeente Amsterdam. Inmiddels is in februari 2020 bekend geworden dat de aanvraag bij de Postcode Loterij voor dit jaar helaas niet is toegekend. De gesprekken met de gemeente lopen. Er zijn diverse afspraken met fondsen geweest, waaruit meerdere aanvragen volgen. In samenwerking met communicatiebureau LAVA is de campagne 'De Hortus van ons, de Hortus van morgen' ontwikkeld, en deze is begin november van start gegaan. Als onderdeel hiervan zijn alle Vrienden aangeschreven met het verzoek extra te doneren voor de Drieklimatenkas. Deze campagne kende een succesvolle start: aan donaties is er tot 31 december 2019 € 86.765,- binnengekomen en de teller inclusief toegezegde schenkingen stond op die datum op € 135.774,-

14 (Financiële) steun

De Hortus ontvangt van de Gemeente Amsterdam jaarlijks een structurele bijdrage voor de exploitatie van de Hortus. Voor 2019 was dit bedrag vastgesteld op € 487.828,-.

De Hortus wordt gesteund door een actieve Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Hortus, opgericht in 1986. Daarvan zijn 11.065 (2019) mensen lid. 83% van deze leden woont in Amsterdam.

De Vereniging Vrienden draagt elk jaar bij aan de exploitatie van de Hortus met bijdragen voor de educatieve activiteiten en het Hortus Magazine. Bij grote projecten kan de Hortus altijd rekenen op financiële steun vanuit de Vriendenvereniging. Zo heeft de Vriendenvereniging in 2019 bijgedragen aan de kosten van het scanhekje, een nieuwe printer voor de vriendenpassen, en het jaarlijkse personeelsuitje naar het Teylers Museum in Haarlem waar wij de tentoonstelling '200 soorten groen' mochten bewonderen. Daarnaast heeft de Vriendenvereniging besloten om met ingang van 2017 het lidmaatschap jaarlijks met €1,00 verhogen, en zal deze verhoging geheel ten goede komen aan de vernieuwing van de Drieklimatenkas.

Daarnaast is het mogelijk voor particulieren en commerciële partners om een plant, bank, kuip of schoolbezoek te adopteren en zo de Hortus financieel te steunen. In 2019 werden twee banken, een kuip en twee schoolbezoeken geadopteerd.

De Hortus heeft in totaal in 2019 aan giften en legaten € 33.753 ontvangen, waarvan €2.753 een schenking bedraagt van de Stichting Turing Foundation als onderdeel van een renteloze lening voor het project "Tussen Kunst en Kas".

In maart 2020 is de Hortus verrast door de snelle uitbraak van het Covid-19-virus. Er is besloten om de Hortus per 16 maart 2020 voor publiek te sluiten, in lijn met de overheidsmaatregelen om de verspreiding van corona te beperken. De sluiting en de extreme daling in het aantal toeristen dat naar Amsterdam komt, heeft enorme impact op de inkomsten van 2020. Daarvoor is inmiddels steun bij de overheid aangevraagd (Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid). Vrienden en bezoekers zijn gevraagd te helpen met donaties. De Hortus zal de continuïteitsreserve aanspreken en zal daarnaast extra steun bij de gemeente Amsterdam en de Vriendenvereniging aanvragen. We verwachten deze uitzonderlijke crisis op die manier boven te komen.

15 Organisatie

De Stichting Hortus Botanicus Amsterdam kent een Raad van Toezichtmodel met een éénhoofdige bestuurder (directeur). De directeur/bestuurder is eindverantwoordelijk en wordt gecontroleerd en geadviseerd door de Raad van Toezicht.

De Raad van Toezicht bestond in het verslagjaar uit:

- Mevrouw E. Unger, voorzitter sinds 23 februari 2012
- Mevrouw N.A.T. Kuppens, algemeen lid, sinds 28 november 2012
- De heer W.A. Kolk, algemeen lid, sinds 1 juni 2013, afgetreden per 31 december 2019
- De heer P.A. Geelen, algemeen lid sinds 1 augustus 2011
- Mevrouw dr. A. Kool, algemeen lid sinds 23 mei 2018
- De heer dr. M.E. Schranz, algemeen lid sinds 23 mei 2018
- De heer J.K.N. van Spijk, algemeen lid, vertegenwoordiger Vrienden Vereniging, sinds 23 mei 2018

In maart 2014 zijn de statuten aangepast en is de Raad van Toezicht in het leven geroepen. Met ingang van die datum hanteren wij een maximale zittingstermijn van Leden van de Raad van Toezicht van 2 maal 4 jaar.

De heer W.A. Kolk heeft in 2019 afscheid genomen. In 2020 wordt hij opgevolgd door mevrouw S. Egas- Reparaz.

De Raad van Toezicht kwam 4 maal plenair bijeen. Daarnaast hebben de individuele leden op meerdere momenten de directeur/bestuurder met raad en daad bijgestaan.

De directeur/bestuurder is verantwoordelijk voor het beleid en de dagelijkse leiding van de organisatie en wordt hierin ondersteund door het Management Team en de betaalde medewerkers. De betaalde medewerkers worden bijgestaan door een grote groep vrijwilligers, werkzaam in verschillende disciplines zoals tuinonderhoud, rondleidingen, educatie en winkel. Daarnaast zijn er in 2019 op de afdelingen Publiek, Financiën en Tuin & Collectie diverse stagiaires uit binnen- en buitenland werkzaam geweest.

In 2019 waren er gemiddeld 51 medewerkers in dienst van de Hortus. Het gemiddelde aantal fte gedurende 2019 betrof 31, waarvan 10 fte ten behoeve van horeca en zaalverhuur (exclusief oproepkrachten). Naast de betaalde medewerkers waren er op betreffende peildatum 70 vrijwilligers werkzaam voor de Hortus.

Het gemiddelde ziekteverzuimpercentage bedroeg in 2019 6,4%. Het kortdurig verzuim bedroeg 0,5%, het middellang verzuim 0,4% en het langdurig verzuim 6%. Dit hoge verzuimpercentage werd veroorzaakt door langdurig verzuim van twee medewerkers, een van de afdeling Tuin en Collectie en een van de afdeling Horeca & Zaalverhuur.

In 2019 heeft de Hortus helaas afscheid moeten nemen van Roel Westendorp, medewerker Tuin en Collectie. Na 2 jaar ziekte is de heer Westendorp op 16 december overleden.

Het jaar 2019 stond in het teken van het verder ontwikkelen en vormgeven van het strategisch plan 2019-2023. In september is het plan definitief vastgesteld met de titel: "Ga anders naar buiten".

Door middel van het organiseren van diverse groepsessies zijn alle medewerkers en vrijwilligers betrokken geweest bij de totstandkoming van het strategisch plan.

In 2019 is er gewerkt aan de ontwikkeling en actualisering van het vrijwilligersbeleid. Het aangepaste beleid is in juni vastgesteld door het Management Team.

In de Hortus kan ik Freek Vonk spelen.

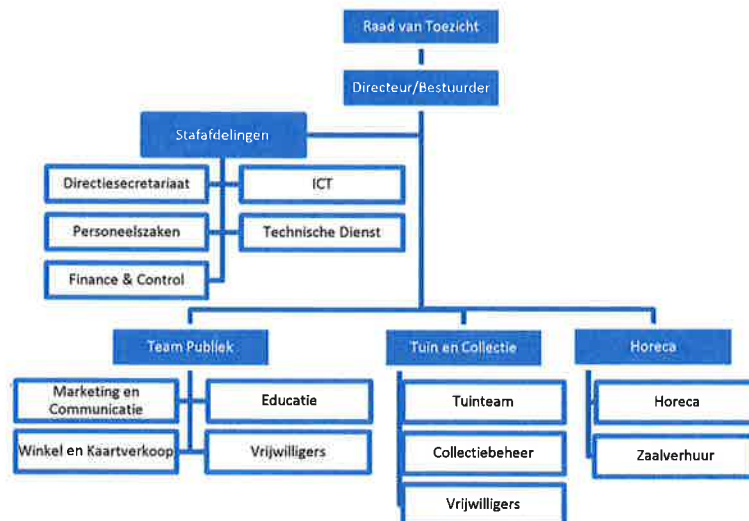
Morris Veldman,
Kleine Hortus-fan

de
Hortus,
van
Morris

De Hortus van Morris. Van jou.
Van ons. Van morgen.
dehortus.nl/vanmorgen

Er is een geschillen- en vertrouwenspersoon-procedure vastgesteld waarin zowel een interne als een externe vertrouwenspersoon is benoemd. Daarnaast hebben 3 medewerkers zitting genomen in de geschillencommissie.

In de maand juli is de Risico-inventarisatie en Evaluatie uitgevoerd. De uitvoering was uitbesteed aan KWA bedrijfsadviseurs.

16 Jaarrekening 2019

Van de Gemeente Amsterdam ontvangt de Stichting Hortus Botanicus Amsterdam sinds 2004 (beschikking 2004/9346) een structurele bijdrage in de exploitatie. In 2019 bedroeg deze € 487.828,-. De overige inkomsten, in 2019 € 2.609.761,-, betreffen eigen verdiensten van de Stichting.

Het **Eigen Vermogen** van de Stichting per 31 december 2019 bedraagt € 1.047.269,-. Het is als volgt verdeeld:

- **Algemene reserve.** De algemene reserve is het eigen vermogen waarover zonder belemmering door wettelijke of statutaire beperkingen kan worden beschikt voor het doel waarvoor de stichting is opgericht.
- **Bestemmingsreserve** is een door het bestuur vastgestelde reserve om te besteden aan specifieke projecten voortkomend uit het strategisch plan 2019 t/m 2023.
- **Bestemmingsfonds.** Giften en legaten met een specifiek aanwendingsdoel, worden in lijn met de bestemming apart gehouden in het bestemmingsfonds.
- **Continuïteitsreserve.** Deze reserve wordt aangehouden om de continuïteit van de Stichting op lange termijn te waarborgen. De Hortus heeft als beleid dat de continuïteitsreserve minimaal de helft van de jaarlijkse personeelskosten dient te bedragen.

De **Voorziening groot onderhoud**, gecreëerd voor toekomstig onderhoud aan de monumenten en overige opstallen, bedraagt per 31 december 2019 € 862.603,-.

De begroting 2019 is vastgesteld in de Raad van Toezichtvergadering van 19 september 2018 en voor 1 oktober 2018 door het bestuur ingediend bij de Gemeente. De exploitatie van de Hortus is gezond, maar de beheerslasten en onderhoudskosten van onze gebouwen, waaronder 8 Rijksmonumenten, zijn een grote last voor de organisatie.

De Stichting is door de Belastingdienst 's Hertogenbosch sinds 1 januari 2008 erkend als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) onder nummer 008698612. Per 1 april 2014 is de status ANBI Cultuur.

17 Balans per 31 december 2019

(na resultaatbepaling)

	<u>31 december 2019</u>	<u>31 december 2018</u>
VASTE ACTIVA		
Materiele vaste activa		
Gebouwen en terreinen	170.842	210.300
Installaties/apparatuur	226.401	259.359
Inventaris en inrichting	179.661	206.218
Voertuigen	2.759	4.598
Totaal Materiele vaste activa	<u>579.663</u>	<u>680.475</u>
Financiële vaste activa		
Lening Stichting Instandhouding Amstelhof-Neerlandia c.a. (lening 1)	60.000	70.000
Lening Stichting Instandhouding Amstelhof-Neerlandia c.a. (lening 2)	66.122	86.437
Totaal Financiële vaste activa	<u>126.122</u>	<u>156.437</u>
VLOTTENDE ACTIVA		
Vorraden	34.359	48.927
Vorderingen		
Debiteuren	71.621	63.480
Omzetbelasting	21.068	7.473
Vordering op de Vrienden	26.192	148.773
Vooruitbetaalde kosten	51.949	16.049
Nog te ontvangen inkomsten	37.481	15.139
Nog te ontvangen subsidie WKO	0	59.290
Overige vorderingen	46.098	60.670
	<u>254.409</u>	<u>370.874</u>
Liquide middelen	1.879.952	1.473.658
Totaal	<u><u>2.874.505</u></u>	<u><u>2.730.371</u></u>

Balans per 31 december 2019

(na resultaatbepaling)

	<u>31 december 2019</u>	<u>31 december 2018</u>
PASSIVA		
Eigen Vermogen		
Algemene reserve	221.946	212.975
Bestemmingsreserve	95.933	130.034
Bestemmingsfonds	85.376	93.147
Continuïteitsreserve	<u>644.014</u>	<u>637.302</u>
	1.047.269	1.073.458
Voorzieningen		
Voorziening Groot Onderhoud	862.603	834.204
Langlopende schulden		
Lening St. Turing Foundation > 1 jaar	100.000	120.000
Lening Gem. Amsterdam (WKO) > 1 jaar	152.306	164.586
Egalisatierek. investeringsbijdrage	61.454	85.683
Overige langlopende schulden	<u>34.034</u>	<u>34.034</u>
	347.794	404.303
Kortlopende schulden		
Crediteuren	195.395	143.904
Nog te betalen kosten	138.363	100.263
Ontvangsten Drieklimatenkas	86.765	0
Te betalen rente	546	625
Loonbelasting/heffingen	87.477	70.358
Pensioenlasten	0	5.459
Vakantiegeld	62.886	56.484
Voor Vrienden ontvangen gelden	1.396	1.181
Lening Turing Foundation < 1 jaar	20.000	20.000
Lening Gem. Amsterdam (WKO) < 1 jaar	12.278	12.037
Overige schulden	<u>11.733</u>	<u>8.097</u>
	616.839	418.406
Totaal	<u><u>2.874.505</u></u>	<u><u>2.730.371</u></u>

18 Exploitatierekening over 2019

	Werkelijk 2019	Begroting 2019	Verschil begroting 2019	Werkelijk 2018
Opbrengsten				
Hortus activiteiten	2.192.611	1.857.500	335.111	2.054.923
Huurinkomsten	112.338	108.500	3.838	160.160
Exploitatiesubsidie Gemeente Amsterdam	487.828	487.828	0	474.541
Bijdrage Vriendenvereniging	236.811	235.575	1.236	257.956
Overige opbrengsten	68.001	46.500	21.501	69.500
Totaal opbrengsten	3.097.589	2.735.902	361.686	3.017.080
Bedrijfskosten				
Personeelskosten	1.996.938	1.883.115	113.823	1.806.132
Huisvestingskosten	592.600	368.787	223.813	416.451
Tuin & collectiebeheer	108.755	80.000	28.755	85.846
Kantoor- & algemene kosten	148.672	130.500	18.172	184.643
Verkoopkosten	138.747	121.000	17.747	136.144
Financieringskosten	6.190	7.500	-1.310	8.230
Afschrijvingen	133.075	145.000	-11.925	169.600
Totaal bedrijfskosten	3.124.978	2.735.902	389.076	2.807.046
Resultaat	-27.389	0	-27.389	210.034
Toevoeging aan Algemene reserve:	-8.971	0	-8.971	-9.521
Toevoeging/onttrekking bestemmingsreserve voor:				
Uitvoering Strategie	34.101	0	34.101	-100.000
Reservering 3 klimatenkas	0	0	0	-30.034
Onttrekking Bestemmingsfonds	8.971	0	8.971	9.521
Toevoeging aan continuïteitsreserve	-6.712	0	-6.712	-80.000
Resultaat na resultaatbestemming	0	0	0	0

19 Kasstroomoverzicht over 2019

Dit kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode

in duizenden €	2019		2018	
	€	€	€	€
Kasstroom uit operationele activiteiten				
Resultaat boekjaar		-27		210
aanpassingen voor:				
Afschrijvingen op materiele vaste activa	133		170	
Toename voorzieningen	<u>28</u>		<u>43</u>	
		161		213
Verandering in werkkapitaal				
Af-/ toename vorderingen	116		103	
Af- / toename voorraden	15		-8	
Af-/ toename kortlopende schulden excl. bank en aflossingsverplichtingen	<u>111</u>		<u>35</u>	
		<u>242</u>		<u>130</u>
Netto kasstroom uit operationele activiteiten		377		553
Kasstroom uit investeringsactiviteiten				
Investerings in MVA	-63		-91	
Bijdragen derden	<u>7</u>		<u>10</u>	
		-56		-81
Toename uitgegeven leningen				
Ontvangen betalingen	<u>30</u>		<u>18</u>	
		30		18
Kasstroom uit financieringsactiviteiten				
Toename langlopende schulden	0		0	
Aflossing langlopende schulden	-32		-32	
Ontvangen betalingen/donaties Drieklimatenkas	<u>87</u>		<u>0</u>	
		55		-32
Afname resp. toename geldmiddelen		405		459
Mutatie geldmiddelen				
Geldmiddelen per 1 januari		1.474		1.015
Toename resp. afname geldmiddelen		405		459
Geldmiddelen per 31 december		<u>1.880</u>		<u>1.474</u>

20 Algemene toelichting bij de Jaarrekening 2019

Activiteiten

De Hortus Botanicus Amsterdam is een van de oudste botanische tuinen ter wereld. De tuin werd in 1638 opgericht als Hortus Medicus en groeide in vier eeuwen uit tot een prachtige botanische tuin met een bloeiende collectie. De Hortus Amsterdam wil mensen van alle leeftijden inspireren door ze de schoonheid en diversiteit van planten te laten zien en zo hun kennis over planten te vergroten. Wij dragen er aan bij dat mensen het belang van planten voor leven op aarde beseffen en daar naar gaan handelen.

Continuïteit

De stichting ontvangt jaarlijks een subsidie van de Gemeente Amsterdam. De stichting is voor een belangrijk deel afhankelijk van deze exploitatiebijdrage. De subsidietoezegging voor het boekjaar 2019 is door de Gemeente Amsterdam vastgesteld op 4 maart 2019; subsidienummer SBA-017674.

De in de onderhavige jaarrekening gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn dan ook gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van de stichting.

Algemeen

Stichting Hortus Botanicus Amsterdam is opgericht in 1638 en in 1682 verhuisd naar de huidige locatie. In 1987 is de Hortus Botanicus verzelfstandigd in een stichting, met haar statutaire zetel in Amsterdam.

Raad van Toezicht

De Stichting Hortus Botanicus Amsterdam kent een Raad van Toezichtmodel met een éénhoofdige bestuurder (directeur), vastgelegd in de statuten d.d. 7 mei 2014. Met ingang van die datum hanteren wij een maximale zittingstermijn van Leden van de Raad van Toezicht van 2 maal 4 jaar.

De directeur/bestuurder is eindverantwoordelijk en wordt gecontroleerd en geadviseerd door de Raad van Toezicht.

De Raad van Toezicht bestond in het verslagjaar uit:

Bestuurders	Functie	Datum in functie
E. Unger	Voorzitter	23 februari 2012
N.A.T. Kuppens	Algemeen lid	28 november 2012
P.A. Geelen	Algemeen lid	1 augustus 2011
W.A. Kolk	Algemeen lid	1 juni 2013
Dr. A. Kool	Algemeen lid	23 mei 2018
Dr. M.E. Schranz	Algemeen lid	23 mei 2018
J.K.N. van Spijk	Algemeen lid	23 mei 2018
Gevolmachtigde		
C.J. Blok	Directeur	15 mei 2018

De heer W.A. Kolk heeft in 2019 afscheid genomen. In 2020 wordt hij opgevolgd door mevrouw S. Egas- Reparaz.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld conform de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor kleine organisaties zonder winststreven. Activa en passiva worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, tenzij een andere waarderingsgrondslag is vermeld.

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit liquide middelen. Ontvangen en betaalde rente zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie van de Stichting zich over verschillende zaken een oordeel vormt en dat de directie schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Vergelijkende cijfers

In deze jaarrekening staan de cijfers 2018 uit de jaarrekening van dat jaar. Deze cijfers zijn niet aangepast.

21 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op aanschaffingswaarde of lagere bedrijfswaarde. De geactiveerde waarden worden verminderd met lineaire afschrijvingen op basis van de geschatte levensduur. Subsidies en bijdragen ontvangen van derden op investeringen worden in mindering gebracht op de aanschaffingswaarde.

De volgende afschrijvingspercentages worden gehanteerd.

Gebouwen en Terreinen

Hugo de Vries-gebouw	5%
Zaadkamer	5%
Verbouwing Winkel	10%
Verbouwingskosten kantoor	20%
Verbouwing Woestijnkas	10%
Verbouwing kleine kassen	10%

Installaties

Installaties Hortus	10%
WKO-installaties	10%
Installaties horeca	10%

Inventaris en inrichting

Inventaris Hortus	10 - 20%
Inventaris Horeca	10 - 20%
Inventaris Winkel	20%
Inventaris Computers/Software	33%
Inventaris Verlichting	50%
Inrichting Evenementenzaal	10%
Inrichting Oranjerie	10%
Vervoersmiddelen	20%

Vorraden

De voorraden worden op kostprijs gewaardeerd onder aftrek van een eventuele voorziening voor incourantheid.

Vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde onder aftrek van een eventuele voorziening voor oninbaarheid. Deze voorziening wordt bepaald op basis van de individuele beoordeling van de vorderingen. De vorderingen hebben een looptijd van korter dan een jaar.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en direct opeisbare spaartegoeden. In 2019 is een nieuwe rekening en spaarrekening bij de TRIODOS bank geopend, ten behoeve van de vernieuwing van de Drieklimatenkas. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Reserves en fondsen

De reserves en fondsen van de stichting worden aangewend in het kader van de doelstelling van de stichting. Voor zover de reserves en fondsen niet worden gepresenteerd als continuïteitsreserve, bestemmingsfonds of bestemmingsreserve in het kader van de doelstelling wordt dit gepresenteerd als algemene reserve.

- **Algemene reserve** De algemene reserve is het eigen vermogen waarover zonder belemmering door wettelijke of statutaire beperkingen kan worden beschikt voor het doel waarvoor de stichting is opgericht.
- **Bestemmingsreserve** is een door het bestuur vastgestelde reserve om te besteden aan specifieke projecten voortkomend uit het strategisch plan 2019 t/m 2023.
- **Bestemmingsfonds** Giften en legaten met een specifiek aanwendingsdoel, worden in lijn met de bestemming apart gehouden in het bestemmingsfonds.

- **Continuïteitsreserve** Deze reserve wordt aangehouden om de continuïteit van de stichting op lange termijn te waarborgen. Tot en met 2019 is het beleid van de Hortus dat de continuïteitsreserve minimaal de helft van de jaarlijkse vaste personeelskosten dient te bedragen.

Voorzieningen

Deze worden gevormd voor concrete of specifieke risico's en verplichtingen die op balansdatum bestaan en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is in te schatten. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn.

Voorziening groot onderhoud

Voor de verwachte kosten inzake periodiek onderhoud van panden, installaties e.d. wordt een voorziening gevormd. De toevoegingen aan de voorzieningen worden bepaald op basis van het geschatte bedrag van groot onderhoud en de periode die telkens verloopt tussen de werkzaamheden van groot onderhoud, een en ander zoals blijkt uit het geldend meerjarenonderhoudsplan en rekening houdende met de stand van de voorziening bij de start van dat meerjarenonderhoudsplan. Eind 2018 is het meerjarenonderhoudsplan door C&R Projects opnieuw berekend met als resultaat dat de jaarlijkse dotatie is verhoogd. De kosten van groot onderhoud worden verwerkt ten laste van de voorziening voor zover deze is gevormd voor de beoogde kosten.

De voorzieningen hebben, tenzij anders vermeld, overwegend een langlopend karakter.

Pensioenen

De stichting heeft voor het personeel van CAO Welzijn per 1 januari 2019 een nieuwe pensioenovereenkomst afgesloten met Centraal Beheer Algemeen Pensioenfonds. Het contract met Zwitserleven liep per 31 december 2018 af en is niet verlengd. Voor het horecapersoneel is de stichting aangesloten bij Pensioenfonds Horeca & Catering.

De Stichting heeft geen verplichtingen tot het voldoen van aanvullende bedragen in het geval van een tekort bij de pensioenfonds, anders dan het voldoen van hogere toekomstige premies en verwerkt de toegezegde pensioenregeling als een toegezegde bijdrageregeling. Uitgangspunt is dat in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan de pensioenfonds verschuldigde pensioenpremie.

22 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

Het exploitatieresultaat wordt bepaald als het verschil tussen de aan het verslagjaar toegerekende baten enerzijds en lasten anderzijds. De baten worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd; de lasten zodra deze voorzienbaar zijn.

Subsidie Gemeente Amsterdam

De subsidie van de Gemeente Amsterdam over het boekjaar 2019 wordt definitief vastgesteld nadat de jaarrekening is overgelegd. De subsidie van de Gemeente Amsterdam is vooruitlopend op de definitieve vaststelling als bate verwerkt.

Kosten

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Personeelsbeloningen

De aan het personeel verschuldigde beloningen worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de winst- en verliesrekening.

Diverse baten en lasten

De diverse baten en lasten worden toegekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

23 Toelichting op de balans

Activa

Materiele vaste activa

Gebouwen en terreinen	HdV geb.	Winkel	Kantoor	Woestijn	Kleine	Zaadkamer	3Kkas	Totaal
				kas	kassen			
Aanschafwaarde 1 jan.	857.362	197.182	25.006	75.450	101.254	41.350	5.000	1.302.604
Cum. Afschrijvingen 1 jan.	857.362	130.740	25.006	42.126	35.002	2.067	0	1.092.304
Boekwaarde 1 jan.	0	66.442	0	33.324	66.252	39.282	5.000	210.300
<i>Mutaties</i>								
Investerings	0	0	0	0	0	0	0	0
Project in ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0	0
Afschrijvingen	0	19.718	0	7.545	10.126	2.067	0	39.456
Aanschafwaarde 31 dec.	857.362	197.182	25.006	75.450	101.254	41.350	5.000	1.302.604
Cum Afschrijvingen 31 dec.	857.362	150.459	25.006	49.671	45.128	4.135	0	1.131.761
Boekwaarde 31 dec.	0	46.723	0	25.779	56.126	37.215	5.000	170.843

Installaties				3Kkas	WKO	Horeca	Totaal
	Aanschafwaarde 1 jan.				73.646	220.536	37.270
Cum. Afschrijvingen 1 jan.				13.116	44.069	14.908	72.093
Boekwaarde 1 jan.				60.530	176.467	22.362	259.359

<i>Mutaties</i>								
Investerings					3.946	0	0	3.946
Afschrijvingen					7.397	22.054	7.454	36.905
Bijdragen derden					0	0	0	0
Aanschafwaarde 31 dec.					77.592	220.536	37.270	335.398
Cum Afschrijvingen 31 dec.					20.514	66.122	22.362	108.998
Boekwaarde 31 dec.					57.078	154.414	14.908	226.400

Inventaris & inrichting	Inventaris	Inventaris	Inventaris	Comp.	Inricht.	Oran-	Totaal
	Hortus	Horeca	Winkel	& softw.	Ev. Zaai	jerie	
Aanschafw 1 jan.	196.688	134.978	31.651	107.831	88.428	153.458	713.034
Cum. Afschr. 1 jan.	144.055	102.369	31.422	88.628	88.428	51.913	506.816
Boekwaarde 1 jan.	52.633	32.609	229	19.203	0	101.545	206.218
<i>Mutaties</i>							
Investerings	11.554	28.278	0	19.244	0	0	59.076
Bijdragen derden	0	0	0	-6.533	0	0	-6.533
Werk in uitvoering	0	0	0	0	0	0	0
Afschrijvingen	31.635	16.923	229	14.970	0	15.346	79.102
Aanschafw. 31 dec.	208.242	163.256	31.651	120.542	88.428	153.458	765.577
Cum Afschr. 31 dec.	175.690	119.292	31.651	103.598	88.428	67.259	585.918
Boekwaarde 31 dec.	32.552	43.965	0	16.944	0	86.199	179.659

Vervoermiddelen	Vervoer-	
	middelen	Totaal
Aanschafwaarde 1 jan.	27.590	27.590
Cum. Afschrijvingen 1 jan.	22.992	22.992
Boekwaarde 1 jan.	4.598	4.598
Mutaties		
Investerings	0	0
Afschrijvingen	1.839	1.839
Aanschafwaarde 31 dec.	27.590	27.590
Cum Afschrijvingen 31 dec.	24.831	24.831
Boekwaarde 31 dec.	2.759	2.759
Totaal boekwaarde Materiele vaste activa per 31 december		579.663

In 2019 is er door de Stichting onder andere in de volgende projecten geïnvesteerd:

- stoelen en vergadertafels in de Laranjazaal (11K), 6 nieuwe statafels voor de Palmenkas (2K), twee nieuwe koffiemachines (3K) en een nieuwe stoom- en convectieoven (13K);
- een nieuwe toegangsroute bij de entree, met o.a. een scanhekje voor vriendenpassen en e-tickets. De investering voor dit scanhek en de hiertoe noodzakelijk bekabeling van 13K is voor 50% dankzij financiële steun van de Vriendenvereniging gerealiseerd;
- uitbreiding van de in 2018 geïnstalleerde lichtinstallatie door City Aura voor de verlichting tijdens Hortus by Night (6K);
- nieuwe dek-rolschermen op het dak van het Kaslokaal (5K);
- meerderde kantoorautomatiseringsprojecten, waaronder voice over IP-telefonie (4K).

Financiële vaste activa

Er zijn door de Hortus twee leningen uitgegeven aan de Stichting Instandhouding Amstelhof-Neerlandia c.a (verantwoordelijk voor het gebouwenbeheer van de Hermitage):

1. Lening van € 100.000; looptijd 10 jaar, rentevrij. Deze lening is rechtstreeks gekoppeld aan de lening die de Hortus heeft ontvangen van de Stichting Turing Foundation in het kader van het "Tussen Kunst en Kas" project. Aflossing vanaf 1 januari 2016;
2. Lening van € 100.000; looptijd 10 jaar, rente 1,99% per jaar, annuïteit € 11.036 per jaar; Deze lening is gekoppeld aan de lening die de Hortus heeft ontvangen van de Gemeente Amsterdam in het kader van het "Tussen Kunst en Kas" project.

<u>Lening 1:</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Hoofdsom lening	100.000	100.000
Reeds afgelost	-40.000	-30.000
Restant lening	<u>60.000</u>	<u>70.000</u>

<u>Lening 2:</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Hoofdsom lening	100.000	100.000
Reeds afgelost	<u>-33.878</u>	<u>-13.563</u>
Restant lening	<u><u>66.122</u></u>	<u><u>86.437</u></u>

Vooruitbetaalde kosten

Dit zijn kosten waarvoor wij in 2019 een factuur hebben ontvangen, maar waarvan de kosten betrekking hebben op de exploitatie van 2020; het betreft o.a. verzekeringen, onderhoudsabonnementen, servicecontracten, e.d.

Nog te ontvangen inkomsten

Dit zijn inkomsten welke betrekking hebben op 2019, maar in 2020 worden ontvangen. Het betreft o.a. de nog te ontvangen bijdrage van de Vriendenvereniging.

Liquide middelen

In 2019 zijn twee nieuwe rekeningen geopend bij de Triodosbank ten behoeve van het project de vernieuwing van de Drieklimatenkas. Het saldo dient ter dekking van de kosten voor het project en zijn niet beschikbaar voor de exploitatie van de Hortus.

Het saldo van de rekeningen in de balans opgenomen bij 'liquide middelen exploitatie' is vrij beschikbaar.

<u>Totaal Liquide middelen</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Liquide middelen vernieuwing Drieklimatenkas	116.434	0
Liquide middelen exploitatie	<u>1.763.518</u>	<u>1.473.679</u>
Stand 31 december	<u><u>1.879.952</u></u>	<u><u>1.473.679</u></u>

Nog te betalen kosten

Dit zijn kosten die betrekking hebben op de exploitatie van 2019, maar waarvoor in 2020 een factuur ontvangen wordt.

Toelichting op de balans

Passiva

Eigen vermogen	2019	2018
<i>Algemene reserve</i>		
Stand per 1 jan.	212.975	203.454
Toevoeging	8.971	9.521
Stand per 31 dec.	221.946	212.975
<i>Bestemmingsreserve</i>		
Stand per 1 jan.	130.034	0
Onttrekking	-34.101	0
Toevoeging	0	130.034
Stand per 31 dec.	95.933	130.034
<i>Bestemmingsfonds</i>		
Stand per 1 jan.	93.147	112.164
Onttrekking	-8.971	-9.521
Toevoeging	1.200	0
Stand per 31 dec.	85.376	93.147
<i>Continuïteitsreserve</i>		
Stand per 1 januari	637.302	557.302
Onttrekking	0	
Toevoeging	6.712	80.000
Stand per 31 dec.	644.014	637.302

Algemene reserve

De toevoegingen aan de algemene reserve betreft een bedrag van €9K. Het bedrag betreft de egalisatie van de afschrijvingskosten van de Oranjerie (€5K per jaar) en de tuinbanken (€4K).

Bestemmingsreserve

De bestemmingsreserve is in 2018 opgericht voor uitvoering strategie (100K) en de vernieuwing van de Drieklimatenkas (30K). De onttrekking van de bestemmingsreserve betreft een bedrag van 34K en is bestemd voor uitvoering van de strategie in 2019. Projecten die o.a. zijn uitgevoerd zijn de inzet van een dutymanager op drukke weekeinddagen in het hoogseizoen (5K), het laten uitvoeren van een risico-inventarisatie en -evaluatie en opstellen van een plan van aanpak (3K), het inzaaien van het grachtenvak en de renovatie van de paden (4K), het uitwerken van app-routes in de tuin en realiseren van podcasts (5K), het installeren van een nieuwe watertap in de Oranjerie (1K), het opzetten van managementrapportages en systeemtrainingen (4K), het regelmatig laten reinigen van de kasrampen van de Drieklimatenkas en de Palmenkas (7K) en het preventief reinigen van de rioolpijpen om verstoppingen en overstromingen te voorkomen (2K).

Het deel voor de Drieklimatenkas (30K) blijft staan voor toekomstige kosten van de projectuitvoering.

Bestemmingsfonds

Toevoegingen aan het bestemmingsfonds betreffen in het boekjaar ontvangen giften en legaten met een specifiek doel. Een bedrag van €47K is sinds 2013 bestemd voor de egalisatie van de afschrijvingskosten van de verbouwing van de Oranjerie (€5K per jaar). Daarnaast ontving de Hortus giften in 2014 en 2015 voor tuinbanken. Hiervoor onttrekken wij een bedrag van €4K, bestemd voor de egalisatie van de afschrijvingskosten van deze banken. Daarnaast ontvingen wij 2 keer €600 voor het adopteren van een schoolklas.

Continuïteitsreserve

Om het voortbestaan van de Stichting te waarborgen en eventuele tegenvallers op te kunnen vangen is er besloten een continuïteitsreserve te vormen. De stichting heeft als beleid dat de continuïteitsreserve minimaal de helft van de jaarlijkse vaste personeelskosten dient te bedragen.

Voorzieningen

<u>Voorziening Groot Onderhoud</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Het verloop over 2019 was als volgt:		
Stand per 1 januari	834.204	790.847
Bij: dotatie	190.000	121.500
Af: onttrekkingen	<u>-161.601</u>	<u>-78.143</u>
Stand per 31 december	<u>862.603</u>	<u>834.204</u>

Het meerjarenonderhoudsplan (MJOP) 2019-2048 is eind 2018 aangepast aan de huidige tarieven. De toevoeging aan de voorziening van €121.500 was niet meer toereikend en werd in 2019 verhoogd naar een jaarlijkse dotatie van €190.000. De werkelijke uitgaven over 2019 worden ten laste van de voorziening gebracht voor zover deze in het MJOP als groot onderhoud zijn geraamd.

Langlopende schulden

<u>Lening Stichting Turing Foundation</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Hoofdsom lening	200.000	200.000
Reeds afgelost	<u>-60.000</u>	<u>-40.000</u>
	140.000	160.000
Aflossing 2019	<u>-20.000</u>	<u>-20.000</u>
Restant lening	<u>120.000</u>	<u>140.000</u>

Stichting Turing Foundation heeft dit bedrag aan de Hortus geleend voor het realiseren van het "Tussen Kunst en Kas" project. De looptijd is 10 jaar en de rente, ad 2,8%, zal jaarlijks ten titel van schenking door de schuldeiser worden kwijtgescholden.

<u>Lening Gemeente Amsterdam inzake WKO</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Hoofdsom lening	200.000	200.000
Reeds afgelost	<u>-23.377</u>	<u>-11.573</u>
	176.623	188.427
Aflossing boekjaar	<u>-12.039</u>	<u>-11.804</u>
Restant lening	<u><u>164.584</u></u>	<u><u>176.623</u></u>

De lening van de Gemeente Amsterdam is verstrekt voor het realiseren van het "Tussen Kunst en Kas" project. De looptijd is 15 jaar, de rente 1,99% per jaar en de annuïteit is € 15.553,45 per jaar. De annuïteit vervalt jaarlijks in oktober.

De Gemeente Amsterdam heeft als zekerheid gesteld pandrecht te mogen vestigen op de installatie die door deze financiering is gerealiseerd.

Egalisatiereserve

De egalisatiereserve ten aanzien van de winkel heeft betrekking op de verbouwing van de winkel in 2011, welke in 10 jaar wordt afgeschreven. Egalisatie ten gunste van de exploitatie vindt eveneens in 10 jaar plaats, zodat het effect van de afschrijving op de exploitatie nihil is.

De egalisatiereserve ten aanzien van de kleine kassen is tot stand gekomen in 2014 en 2015, door bijdragen van het Prins Bernard Fonds (20K) en de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Hortus (30K). Egalisatie ten gunste van de exploitatie vindt in 10 jaar plaats.

De egalisatiereserve voor de auto betreft de subsidie die wij voor de elektrische auto hebben ontvangen van de Gemeente Amsterdam en de Provincie (10K). Egalisatie ten gunste van de exploitatie vindt in 5 jaar plaats en is in 2019 volledig geëgaliseerd.

Met ingang van 2016 worden alle investeringsbijdragen in mindering gebracht op de investeringen in de materiele vaste activa.

Egalisatierekening investeringsbijdrage

<i>Bijdrage m.b.t.</i>	Winkel	Kleine kassen	Auto	Totaal
Waarde per 1 januari	175.000	50.532	10.000	235.532
Cumulatieve vrijval per 1 januari	<u>122.500</u>	<u>19.016</u>	<u>8.333</u>	<u>149.849</u>
Boekwaarde 1 januari	52.500	31.516	1.667	85.683
<i>Mutaties 2019</i>				
Dotatie	0	0	0	0
Vrijval	17.500	5.062	1.667	24.229
Waarde per 31 december	175.000	50.532	10.000	235.532
Cumulatieve vrijval per 31 december	<u>140.000</u>	<u>24.078</u>	<u>10.000</u>	<u>174.078</u>
Stand per 31 december	35.000	26.454	0	<u><u>61.454</u></u>

Overige langlopende schulden

<u>Overige langlopende schulden</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Voorschot werkkapitaal Universiteit van Amsterdam	<u>34.034</u>	<u>34.034</u>

Voor het voorschot werkkapitaal van de Universiteit van Amsterdam is geen aflossingsverplichting en rentebetaling overeengekomen. Er zijn geen zekerheden gesteld.

Kortlopende schulden

<u>Nog te betalen kosten</u>	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Accountantskosten	17.062	12.548
Compensatiedagen tuinteam	25.000	25.000
Facturen WKO	12.410	34.166
Personeelskosten	8.816	9.602
Kosten verlichting Hortus by Night	17.291	5.405
Te veel ontvangen vrienden	49.560	0
Overige kosten	8.225	13.543
	<u>138.364</u>	<u>100.263</u>

Dit zijn kosten die betrekking hebben op de exploitatie van 2019, maar waarvoor in 2020 een factuur is ontvangen. Het betreft o.a. de accountantskosten.

24 Toelichting op de exploitatierekening

Opbrengsten Hortus activiteiten

<u>Hortus activiteiten</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Entreegelden	1.324.638	1.060.000	1.204.154
Exploitatie café / restaurant	560.013	527.500	557.534
Exploitatie zaalverhuur	153.754	145.000	161.033
Exploitatie winkel	154.206	125.000	132.202
	<u>2.192.611</u>	<u>1.857.500</u>	<u>2.054.923</u>

<u>Entreegelden</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Entreegelden	<u>1.324.638</u>	<u>1.060.000</u>	<u>1.204.154</u>

In 2019 zijn de entreegelden met ca. € 120.000 gestegen t.o.v. 2018 (10%). De Hortus Botanicus Amsterdam heeft in 2019 238.008 betalende bezoekers ontvangen. Dit is inclusief de 9.594 bezoekers voor de Museumnacht 2019 en de bezoekers voor Hortus by Night (januari 2019 en december 2019). Dit is exclusief alle bezoekers van vergaderingen, (huwelijks)feesten en partijen, dat waren er 6.855 het afgelopen jaar. Dat brengt het totaal aantal bezoekers op 244.863.

<u>Exploitatie café / restaurant en verhuur</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Opbrengst consumpties	846.207	760.000	805.738
Inkoopkosten	-262.635	-210.500	-230.645
Overige directe kosten/opbrengsten	<u>-23.559</u>	<u>-22.000</u>	<u>-17.559</u>
Marge	<u>560.013</u>	<u>527.500</u>	<u>557.534</u>

De totale omzet uit consumpties van het café/restaurant en verhuur is in 2019 met 40K of 5% gegroeid t.o.v. 2018. Deze groei werd deels gecompenseerd door hogere inkoopkosten, omdat we ons in lijn met de strategie richten op lokale en duurzame leveranciers. Daarmee is de marge van €560K nagenoeg gelijk gebleven aan 2018. Daarnaast organiseerden wij een aantal evenementen gedurende het jaar, namelijk de Hortus by Night-avonden in januari, het Witte Nachtdiner in juni, Museumnacht op 2 november en Hortus by Night in december, die in de consumpties bijdragen aan deze omzetcategorie.

Hortus by Night editie 2019/2020

Ook dit jaar is de Hortus eind december en begin januari 12 avonden open geweest. Tijdens deze avonden was de tuin mooi verlicht en voor een aangepast tarief (€5,50) open voor bezoekers, werd er in de Oranjerie een diner geserveerd en was er op het terras de mogelijkheid rondom een kampvuur warme en koude versnaperingen te nuttigen. Daarnaast was er voor de gasten de mogelijkheid om een lezing en rondleiding te boeken.

De route van het Amsterdam Lightfestival liep dit jaar, in tegenstelling tot vorig jaar, niet langs de Hortus. Ook de weersomstandigheden waren minder goed en Artis had dit jaar voor het eerst een avondopenstelling, dus wij hadden minder bezoekers dan de editie vorig jaar. Wel waren de diners in de Oranjerie uitverkocht en is voor het café/restaurant een bedrag van bijna €49.000 meegenomen voor dit evenement, een kleine plus van €6K t.o.v. 2018.

<u>Exploitatie Zaalverhuur</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Opbrengst zaalverhuur	230.919	241.667	263.561
Kosten inhuur personeel	-55.682	-67.667	-74.717
Inhuur materiaal e.d.	-21.483	-29.000	-27.812
Marge	153.754	145.000	161.033

De omzet van zaalverhuur is in 2019 met €33.000 (-12%) t.o.v. 2018 gedaald, door wisselingen van personeel en onderbezetting van het team gedurende de tweede helft van het jaar. De directe inkoopkosten werden goed gemonitord waardoor de marge uiteindelijk -7K (-5%) achterloopt t.o.v. 2018.

<u>Exploitatie Winkel</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Opbrengst verkopen	329.553	277.056	290.805
Inkoopkosten	-171.184	-144.452	-150.993
Dotatie voorziening incurante voorraad	0	0	0
Decoratie en verpakkingsmateriaal	-1.856	-6.082	-5.828
Overige directe kosten	-2.307	-1.521	-1.782
Marge	154.206	125.001	132.202

De omzet van de winkel bereikte in 2019 een recordhoogte van €330K. Dit is een toename van ruim €38.000 t.o.v. 2018, een groei van 13%. De marge van €154K is een plus van €22K (17%) op 2018. Onze parttime winkelmanager verliet in oktober de Hortus. In lijn met de strategie hebben wij een nieuwe winkelmanager aangenomen in november 2019. Zij kan volledig aandacht geven aan het aansturen van het vrijwilligersteam en het ontwikkelen van het assortiment.

Huurinkomsten

<u>Huurinkomsten</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Exploitatie Hugo de Vriesgebouw	112.338	108.500	108.437
Exploitatie evenementenzaal	0	0	51.723
	<u>112.338</u>	<u>108.500</u>	<u>160.160</u>

De kantoorruimte van het Hugo de Vriesgebouw wordt verhuurd aan het IUCN. Jaarlijkse prijsindexatie van de huur vindt plaats in april.

In 2018 werd de huurovereenkomst met de VPRO voor de evenementenzaal per 1 juli 2018 opgezegd. Er zijn geen nieuwe opbrengsten uit verhuur voor de evenementenzaal in 2019.

Exploitatiesubsidie

<u>Exploitatiesubsidie Gem. Amsterdam</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Exploitatiesubsidie Gemeente	<u>487.828</u>	<u>487.828</u>	<u>474.541</u>

De subsidietoezegging voor het boekjaar 2019 is door de Gemeente Amsterdam verleend op 4 maart 2019; subsidienummer SBA-017674. De subsidie zal na afronding van de jaarrekening 2019 door de gemeente worden vastgesteld.

Bijdragen Vriendenvereniging

<u>Bijdrage Vriendenvereniging</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Exploitatiebijdrage Vrienden	175.000	175.000	198.476
Entreegelden Vrienden	31.811	32.075	30.980
Educatiebijdrage Vrienden	19.000	17.500	17.500
Bijdrage Vrienden Hortus Magazine	<u>11.000</u>	<u>11.000</u>	<u>11.000</u>
	<u>236.811</u>	<u>235.575</u>	<u>257.956</u>

De Hortus heeft een grote Vriendenvereniging, namelijk de "Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Hortus", die jaarlijks bijdraagt aan de exploitatie van de Hortus. Zij biedt onder andere financiële steun op het gebied van educatie en het Hortus Magazine, maar ook bij grote projecten, zoals bij de aankomende renovatie van onze Drieklimatenkas in 2023. Volgens afspraak is de exploitatiebijdrage voor 2019 naar beneden bijgesteld, om bij te dragen aan de vernieuwing van de Drieklimatenkas.

Overige opbrengsten

<i>Overige opbrengsten</i>	2019	Begroting	2018
Giften en legaten	33.753	10.000	24.195
Rentebaten	498	1.500	74
Overige opbrengsten	33.750	35.000	45.231
	68.001	46.500	69.500

<i>Sponsoring, giften en legaten</i>	2019	Begroting	2018
Stichting Teuntje Anna	2.000		2.000
Giften	900		10.205
Nalatenschappen	25.099		0
Bankadoptie	2.500		3.500
Boomadoptie	0		1.250
Kuipadoptie	500		500
Stichting Turing Foundation	2.754		4.480
Diversen	0		2.260
	33.753	10.000	24.195

Stichting Turing Foundation heeft voor het realiseren van het "Tussen Kunst en Kas" project een bedrag ter beschikking gesteld aan de Stichting in de vorm van een lening. De rente, ad 2,8%, wordt jaarlijks ten titel van schenking door de schuldeiser kwijtgescholden.

Er zijn gedurende het jaar 2 banken en 1 kuip geadopteerd. De stichting heeft een nalatenschap van meneer Berkhout ontvangen.

De giften en legaten met een specifiek doel worden toegevoegd aan het bestemmingsfonds.

<i>Overige opbrengsten</i>	2019	Begroting	2018
Fotoshoot en locatieverhuur	24.174		13.733
Advertenties Hortusmagazine	8.655		7.350
Lezingen, cursussen e.d.	0		12.540
Sponsor bijdrage	921		10.000
Advieswerkzaamheden	0		1.091
Diversen	0		518
	33.750	35.000	45.231

Fotoshoots zijn populair bij de Hortus. De omzet steeg t.o.v. 2018 met 10K. De sponsorbijdrage van Etos stopte in 2018, in 2019 is de Hortus door fa. Helmstadt gesponsord. De opbrengsten uit lezingen en cursussen vallen sinds 2019 onder entree-recreatief en daarmee onder Entreeopbrengsten.

Toelichting op de exploitatierekening

Bedrijfskosten

Bedrijfskosten	2019	Begroting	2018
Personeelskosten	1.996.938	1.883.115	1.806.132
Huisvestingskosten	592.600	368.787	416.452
Tuin & collectiebeheer	108.755	80.000	85.846
Kantoor- & algemene kosten	148.672	130.500	184.643
Verkoopkosten	138.747	121.000	136.144
Financieringskosten	6.190	7.500	8.230
Afschrijvingen	133.075	145.000	169.600
Totaal bedrijfskosten	3.124.978	2.735.902	2.807.045

Personeelskosten

Personeelskosten	2019	Begroting	2018
Lonen en salarissen	1.534.589	1.445.831	1.340.218
Premie sociale verzekeringen	286.226	252.899	238.088
Pensioenpremies	76.946	100.000	78.564
Ontvangen ziekengeld	-56.314	-37.615	-51.552
<i>Salarissen, sociale lasten en pensioenpremies</i>	1.841.448	1.761.115	1.605.318
Vrijwilligers vergoeding	11.169	12.500	8.863
Reiskosten woon-werk	32.069	20.000	29.894
Opleidingskosten	3.403	2.500	2.135
Overige personeelskosten	53.359	67.000	49.746
Inhuur personeel	55.489	20.000	110.176
<i>Overige personeelskosten</i>	155.490	122.000	200.814
	1.996.938	1.883.115	1.806.132

De personeelskosten zijn €190K dan vorig jaar. De volgende factoren dragen bij tot de verhoging:

De stichting had te maken met CAO verhogingen in 2019. De CAO horeca verhoogde in januari met 1% en halverwege 2019 (1 juli) verhoogde CAO welzijn met 3,25%. Periodieke schaalverhogingen worden meegenomen aan het begin van het jaar.

De groei van de bezoekersaantallen heeft ook directe invloed op de personeelsinzet in de Oranjerie, deze is verhoogd dus de personeelskosten bij horeca zijn gestegen.

In juni is een nieuwe manager horeca & zaalverhuur begonnen en is begonnen met het opbouwen van een nieuw vast horecateam in plaats van oproepkrachten. De afdeling zaalverhuur had gedurende 2019 te maken met ziekteverlof en een langdurig zieke.

In het team Tuin en collectie had men te kampen met de afwezigheid van een langdurig zieke, waarvoor vervanging is aangenomen. Helaas is deze tuinmedewerker in december overleden. Wij hebben een overlijdensvergoeding en transitievergoeding aan zijn nabestaanden uitgekeerd.

In de drukke weekeinddagen in het hoogseizoen is een dutymanager ingezet.

De afdeling financiën is versterkt met een vaste medewerker i.p.v. interim krachten waar eerder mee werd gewerkt. Met het vertrek van de ICT-medewerker / winkelmanager is de winkelmanager per 1 november ingevuld voor 0,8 i.p.v. 0,2 fte. Een van de educatiemedewerkers heeft een tijdelijke uitbreiding gekregen voor ICT-ondersteuning in november en december, en in het begin van het jaar voor het ontwerpen en vastleggen van de privacy procedures in het kader van de AVG.

Daarnaast heeft het personeel aan het eind van het jaar een bonus ontvangen (€9K).

Het bestuur van de Stichting bestaat uit 1 persoon. Beloning van de directeur/bestuurder vindt plaats conform de cao Sociaal Werk, schaal 14. De werkzaamheden van de leden van de Raad van Toezicht zijn onbezoldigd. Het aantal mensen op basis van een fulltime dienstverband bedraagt 31 (2018: 30).

Huisvestingskosten

<u>Huisvestingskosten</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Directe huisvestingskosten:			
Huisvestingskosten	158.594	142.000	143.961
Energiekosten	82.610	87.000	108.866
Dotatie groot onderhoud	190.000	134.787	121.500
Kosten vernieuwing Drieklimatenkas	155.186	0	0
Werkplaats	6.210	5.000	5.546
	<u>592.600</u>	<u>368.787</u>	<u>379.873</u>
Indirecte huisvestingskosten:			
Evenementenzaal	0	0	36.579
	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>36.579</u>
	<u><u>592.600</u></u>	<u><u>368.787</u></u>	<u><u>416.452</u></u>

<i>(Directe) Huisvestingskosten</i>	2019	Begroting	2018
Reguliere onderhoudskosten	137.831	114.500	112.601
OZB	3.796	6.000	2.809
Overige huisvestingskosten	16.967	21.500	28.551
	<u>158.594</u>	<u>142.000</u>	<u>143.961</u>

Indirecte huisvestingskosten

In 2019 zijn er geen indirecte huisvestingskosten meer. Dat komt door de opzegging van het VPRO- contract en daarmee het huurcontract van de Hortus in 2018.

Energiekosten

De energiekosten zijn €26K lager dan in 2018. De verlaging van het totaal komt voornamelijk uit een kostenbesparing van de monitoringskosten van de WKO, een samenwerking tussen de Hermitage en de Hortus waarbij de klimaatinstallaties van de Hortus zijn gekoppeld aan de Warmte Koude Opslag van de Hermitage. De kosten voor elektra echter zijn door prijsstijgingen fors gestegen.

Dotatie voorziening groot onderhoud

De dotatie voorziening groot onderhoud is vastgesteld aan de hand van het eind 2018 opnieuw doorgerekende en vastgestelde MJOP. De jaarlijkse dotatie is verhoogd vanwege de stijgende kosten aan het onderhoud van de 8 Rijksmonumenten en 5 monumentale kassen.

<i>Dotatie groot onderhoud</i>	2019	Begroting	2018
Dotatie groot onderhoud	190.000	134.787	121.500
	<u>190.000</u>	<u>134.787</u>	<u>121.500</u>

Kosten vernieuwing drieklimatenkas

De totale projectkosten van 2019 t/m 2023 worden geraamd op €4.6M. €1M hiervan wordt uit eigen middelen en door steun van de Vriendenvereniging gefinancierd. In 2019 hebben we €155K aan kosten voor het project uit de exploitatierekening betaald. Dit bedrag bestond voornamelijk uit kosten voor de architect en landschapsarchitect, de fondsenwerver, consultants en voor het ontwerp en de lancering van de campagne 'De Hortus van ons, de Hortus van morgen.

<i>Kosten vernieuwing drieklimatenkas</i>	2019	Begroting	2018
Kosten vernieuwing drieklimatenkas	155.186	0	0
	<u>155.186</u>	<u>0</u>	<u>0</u>

Tuin & Collectiebeheer

<i>Tuin & collectiebeheer</i>	2019	Begroting	2018
Tuinkosten	101.344	70.000	77.751
Collectiebeheer	7.411	10.000	8.095
	<u>108.755</u>	<u>80.000</u>	<u>85.846</u>

<i>Tuinkosten</i>	2019	Begroting	2018
Onderhoudskosten	31.225	15.000	22.265
Verzekering	34.501	25.500	24.283
Plantmateriaal	2.192	1.000	655
Gereedschap tuin	2.243	1.000	0
Water	6.191	5.000	3.421
Overige tuinkosten	24.992	22.500	27.127
	<u>101.344</u>	<u>70.000</u>	<u>77.751</u>

De tuinkosten zijn hoger dan begroot en vorig jaar. In het kader van de strategie hebben wij extra aandacht gegeven aan zowel de belevenis voor onze bezoekers als ook de etalage die de Hortus vormt aan de buitenzijdes. Zo zijn de ruiten van de Palmenkas en de Drieklimatenkas extra en vaker schoongemaakt (€7K). In de tuin is het grachtenvak achter de Drieklimatenkas in samenwerking met NL bloeit en kinderen van basisschool de Achthoek en BSO Natuurfontein ingericht met bloemen voor biodiversiteit (€3K). Het resultaat zorgde in de zomer voor een kleurrijke bloemenweide en veel foto-aandacht op sociale media.

In het kader van reguliere onderhoudswerkzaamheden is in de lange kas op de Overtuin een pomp vervangen (3K) en hebben wij een boomveiligheidscontrole laten doen.

Begin 2019 zijn in het kader van het aanvragen van de SIM (Subsidieregeling Instandhouding Monumenten) bij RCE de Oranjerie, de toegangspoort, de Palmen- en Varenkas, het Hugo de Vriesgebouw en de Zaadkoepel opnieuw getaxeerd. Als gevolg daarvan zijn de verzekeringskosten in 2019 fors gestegen (€10K).

Kantoor & algemene kosten

<i>Kantoor- & algemene kosten</i>	2019	Begroting	2018
Kantoorkosten	57.640	49.500	63.898
Algemene kosten	91.032	81.000	120.745
	<u>148.672</u>	<u>130.500</u>	<u>184.643</u>

Algemene kosten

De algemene kosten zijn ongeveer €30K lager dan in 2018 door lagere wervings- en advieskosten. Daarentegen zijn de bankkosten door verschuiving naar online en non-contante transacties verhoogd.

<i>Kantoorkosten</i>	2019	Begroting	2018
Automatiseringskosten	40.488	27.500	44.335
Telefoonkosten	3.419	8.000	6.119
Kantoorbenodigdheden	2.758	3.500	4.318
Portokosten	3.038	2.000	1.646
Fotokopieën	6.708	7.500	6.355
Overige Kantoorkosten	1.229	1.000	1.125
	<u>57.640</u>	<u>49.500</u>	<u>63.898</u>

De kantoorkosten zijn hoger dan begroot maar lager dan vorig jaar. Deze kosten bestaan grotendeels uit automatiseringskosten (€40K) van zowel systeemservice- en verbindingssupport, o.a. support van het kassasysteem. De telefoonkosten zijn verlaagd (€3K) door de investering in en overstap naar Voice over IP-telefonie. Binnen de automatiseringskosten vallen kosten voor de ontwikkeling van nieuwe managementrapportages en extra gebruikerstrainingen. Deze 4k wordt vanuit de strategiekosten betaald.

Verkoopkosten

<i>Verkoopkosten</i>	2019	Begroting	2018
Publiciteit & promotie	73.745	75.000	72.552
Programmering	50.124	27.000	47.432
Educatie	14.878	19.000	16.160
	<u>138.747</u>	<u>121.000</u>	<u>136.144</u>

<i>Publiciteit, promotie & programmering</i>	2019	Begroting	2018
Publiciteit en promotie	29.730	30.000	27.621
Hortus Magazine	44.015	45.000	44.931
Museumprogrammering	19.959	13.000	24.691
Witte Nacht	5.779	3.000	6.203
Museumnacht	11.695	5.000	9.319
Hortus by Night	12.691	6.000	7.219
	<u>123.869</u>	<u>102.000</u>	<u>119.984</u>

De verkoopkosten bestaande uit publiciteit, promotie, programmering en educatie zijn in totaal rond €4K gestegen t.o.v. 2018. Hier is vooral bij de Museumnacht (2 november 2019) en de Hortus-by-Night editie 2019 / 2020 extra aandacht gegeven aan zowel het programma alsook de verlichting. Vanuit de strategie hebben wij binnen de verkoopkosten aandacht besteed aan de ontwikkeling van podcasts en approutes om de Hortus als kennisplatform verder te ontwikkelen (€5K).

De kosten voor volwasseneneducatie (workshops, lezingen) zijn binnen programmering geboekt en niet bij educatie – daar zijn alleen de kosten voor educatie voor scholen en BSO's geboekt.

Afschrijvingen

<u>Afschrijvingen</u>	<u>2019</u>	<u>Begroting</u>	<u>2018</u>
Gebouwen en terreinen	39.456	87.000	39.456
Installaties	36.905	16.400	36.857
Inventaris en inrichting	79.103	61.500	112.331
Vervoersmiddelen	1.839	4.600	5.518
Egalisatie investeringen	-24.229	-24.500	-24.562
	<u>133.075</u>	<u>145.000</u>	<u>169.600</u>

25 Overige gegevens

Voorstel resultaatbestemming 2019

Voorgesteld wordt het resultaat, een verlies van -€27.389,-, als volgt verdelen; Voor de uitvoering van de strategie willen wij de gemaakte kosten uit de daarvoor in 2018 opgerichte bestemmingsreserve onttrekken. Het gaat om een bedrag van €34K. Aan de continuïteitsreserve willen wij een bedrag van €7K doteren. De egalisatie van de afschrijvingskosten (€9K) onttrekken wij aan het bestemmingsfonds en voegen het toe aan de algemene reserve. Dit voorstel is op onderstaande wijze in de jaarrekening verwerkt.

Resultaatbestemming

Het resultaat wordt als volgt verdeeld:

Resultaat 2019	-27.389
Toevoeging aan de algemene reserve	-8.971
Onttrekking uit de bestemmingsreserve	34.101
Onttrekking van het bestemmingsfonds	8.971
Dotatie aan de continuïteitsreserve	-6.712
	<u>-</u>

26 Gebeurtenissen na balansdatum

De gevolgen van de uitbraak van het coronavirus worden aangemerkt als gebeurtenissen na balansdatum die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum en zijn derhalve niet in de jaarrekening over 2019 verwerkt. Als gevolg van de coronapandemie is besloten om de Hortus per 16 maart 2020 voor publiek te sluiten, in lijn met de overheidsmaatregelen om de verspreiding van Covid-19 te beperken. Er wordt zoveel mogelijk vanuit huis gewerkt, en voor het tuinteam en de technische dienst zijn werkprotocollen opgesteld om het werk bij de Hortus zo veilig mogelijk te kunnen doen.

De sluiting en de terugloop in toeristen naar Amsterdam heeft enorme impact op de inkomsten van 2020. Daarvoor is inmiddels steun bij de overheid aangevraagd (Noodmaatregeling Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW) en reeds een gedeelte ontvangen. Ook is uitstel voor belastingbetalingen aangevraagd. We zijn in nauw overleg met de Raad van Toezicht over overige te nemen financiële maatregelen en verwachten de continuïteitsreserve dit jaar te moeten aanspreken. De verwachting is dat de coronacrisis het resultaat van de stichting over de rest van 2020 verder negatief zal beïnvloeden. Dit zal echter mede afhangen van de wijze waarop de uitbraak van het coronavirus kan worden beheerst. Er zijn verschillende scenario's opgesteld, maar door de grote onzekerheid is het moeilijk om te bepalen welk scenario het meest waarschijnlijk is. Als gevolg is de verwachte impact van de uitbraak van het coronavirus op onze activiteiten nog niet duidelijk.

Amsterdamsche Accountants & Belastingadviseurs

Startbaan 6, 1185 XR Amstelveen • Postbus 7817, 1008 AA Amsterdam
T (020) 262 18 81 • info@amsterdamsche.ac • www.amsterdamsche.ac
BTW nr NL8224.04.771.B.01 • KVK 3439 1960

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Amstelveen, 21 april 2020

AAB/200116

Aan: Raad van Toezicht Stichting Hortus Botanicus Amsterdam

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening van Stichting Hortus Botanicus Amsterdam te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Hortus Botanicus Amsterdam per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de Algemeen in Nederland geldende grondslagen voor financiële verslaggeving.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de winst- en verliesrekening over 2019; en
de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Hortus Botanicus Amsterdam zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- directieverslag.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende algemene grondslagen voor financiële verslaggeving. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de rechtspersoon in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de rechtspersoon haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de rechtspersoon;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

WG

Drs. V. Renes RA